

A landscape photograph of a field at sunrise or sunset. A large, dark tree is in the foreground, its branches silhouetted against the bright sky. The sun is low on the horizon, creating a warm, golden glow and a misty atmosphere over the field. The background shows a line of trees and a hazy sky.

Retratos del pasado

Abraham Orriols

Enric Abenoza

David Recasens

Clàudia Pons

Retratos del pasado

Abraham Orriols

Enric Abenoza

David Recasens

Clàudia Pons

ASTE BCN

ASOCIACIÓN SOLIDARIA
CON LA TERCERA EDAD

Voluntariado Universitario

Créditos

Edita

ASTE BCN.

Autores

Enric Abenzo, Abraham Orriols, Clàudia Pons, David Recasens.

Prólogo

Carlos Ruiz. Profesor titular de Ética de la Comunicación de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna, Universitat Ramon Llull.

Presentación

Luisa Güell, fundadora y coordinadora de ASTE BCN.

Diseño de cubierta e interior, maquetación y edición

www.creacioneseditoriales.com

Imprime

Estudi Gràfic El Prat.

Fotografía

Portada: Simon Wilkes, pág. 9: Somin Khanna, pág. 33: Hatham al Shabibi, pág. 57: Amanda Mocci, pág. 71: Linus Lorentzen.

Con la colaboración de:

Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna, Universitat Ramon Llull.

Residencia geriàtrica Institut del Desert de Sarrià.

Obra Social "la Caixa".

Índice

Prólogo **5**

Presentación **7**

El vol de la Núria **9**

El hombre sin suerte **33**

La segona vida de la Dolors **57**

Mi vida sigue **71**

Cuatro por cuatro

Decía Kierkegaard que la vida solo puede ser vivida mirando para adelante, pero solo puede ser entendida mirando para atrás. Y, sin embargo, somos habitantes de una sociedad tecnológicamente acelerada, que idolatra el instante, sin tiempo para hollar el presente. Tenemos prisa, mucha prisa. Y lo urgente sepulta una y otra vez lo importante. No vemos ese archipiélago de adolescentes septuagenarios y octogenarios que son los *discos duros* de la humanidad, que almacenan en su alma y en su epidermis los aciertos y los descabros. Porque se ha decidido que sean invisibles. Nuestra sociedad sintética no quiere envejecer porque aspira a la eternidad virtual del postureo en Instagram. No quiere arrugas, ni achaques. No quiere fin.

Abraham, Clàudia, David y Enric han cogido su paleta de palabras para pintarlos, para hacerlos evidentes y palpables. Para que irruman por derecho propio en el espacio público, sin necesidad de *aparecer* porque se manifiestan contra unas pensiones indignas o porque forman parte de la base de una maldita pirámide invertida. Al leer ahora sus textos, y como profesor de Ética de la Comunicación, sé que leyeron bien a Roger Silverstone, preocupado por una ética de la representación que se interese realmente por las personas que aparecen en los telenoticias, en los diarios, en los libros, que no pasen fugazmente por las pantallas como mero atrezzo sin entender en qué consiste su vida. Y han entendido el mundo de Núria, de Mercè, de Dolors, de José. Porque los han escuchado. Porque han renunciado a

Prólogo

interpretarlos y prejuizarlos, porque no los han *formateado*. Porque han tenido la virtud de la hospitalidad. Cuatro por cuatro. Cuatro estudiantes de Periodismo¹ sentados frente a cuatro estudiantes perennes de la vida. Todos han aprendido.

Esta historia comenzó hace un año en la cafetería de la Facultad. Luisa Güell me propuso el proyecto de este libro con su tozudez casi imperceptible, con su sosegada y enérgica convicción. Y Abraham, Clàudia, David y Enric se lanzaron sin dudarlo a la aventura del lienzo en blanco. El resultado es lo que ustedes tienen entre sus manos. Ya dirán. Mientras, este profesor puede decir adiós a cuatro estudiantes que ya son buenos periodistas porque saben escuchar. Y, de paso, también han aprendido que Kierkegaard tenía razón.

Carlos Ruiz

Doctor en Periodismo

Profesor titular

Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna
Universitat Ramon Llull

1 Estudiantes de cuarto curso del grado de Periodismo de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna, de la Universidad Ramon Llull.

Presentación

Con esta publicación queremos reclamar la presencia de la tercera edad en la sociedad y destacar la fuerza del periodismo cuando está hecho con profesionalidad y honestidad.

Este libro nos habla del valor que pueden tener las cosas sencillas, de las nuevas lecturas que podemos dar al pasado y de cómo a través de la empatía llegamos a emocionarnos con los “otros”. Cuatro personas anónimas que se sienten insignificantes y desactualizadas se hacen grandes en estas páginas. Ellas nos cuentan sus historias llenas de esperanzas y desesperanzas que nos sirven como lección de vida.

Desde la asociación ASTE BCN nos proponemos dar calidad de vida a la tercera edad y contribuir a la formación integral de los jóvenes. Con esa misión surge la idea de *Historias de vida*, un proyecto en colaboración con la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals de la Universitat Ramon Llull.

Retratos del pasado es el resultado de varios meses de trabajo que, sin duda, han supuesto retos y oportunidades para todos sus protagonistas.

Para ASTE el reto de plasmar en un texto parte de su proyecto y una oportunidad de destacar el valor de los mayores como mentores de las vidas de los jóvenes.

Para la Universidad, el hecho de poner a prueba a sus estudiantes y enfrentarlos a la práctica de su profesión. Y la ocasión de desarrollar una actividad novedosa y creativa vinculada a una acción social.

Presentación

Para los jóvenes, el desafío de transmitir con honestidad y rigor todo el valor de una historia de vida. Para los mayores, la valentía de conectar sin miedos con su pasado.

Con este proyecto, ancianos y jóvenes han podido validarse recíprocamente. Los mayores se han sentido escuchados, reconocidos e importantes para alguien; los jóvenes, responsables de un legado vital, transmisores de historias y reconocidos profesionalmente.

Historias de vida reafirma una vez más el sentido de ASTE BCN y constata la espontaneidad con la que se manifiestan afinidades y se establecen vínculos entre las personas a pesar de la diferencia de edad y de las circunstancias vitales.

Confiamos en ver cumplidos nuestros objetivos, acercar y validar a mayores y jóvenes; y sensibilizar a la sociedad con la tercera edad a través de estos textos, que aportan una nueva mirada sobre la vejez y que ayudan a entender mejor esta etapa de la vida dándole el valor que se merece.

Luisa Güell Malet

Doctora en Humanidades y Ciencias Sociales

Coordinadora de ASTE BCN

El vol de la Núria

Por Abraham Orriols

Era ella qui abandonava el niu
i no els ocells del seu jardí.

Era ella qui abandonava el niu i no els ocells del seu jardí. Com cada dia, un munt de pardals, puputs, un parell de mallerengues i, amb sort, algun pit-roig, els seus preferits, piulaven al pati de la Núria. Des de la finestra podia passar-se hores contemplant-los amb el convenciment que hi aprendria alguna particularitat nova. Però aquell divendres de febrer, clar i fred, no els observava. Amb l'ajuda de la seva filla gran, la Lourdes, preparava la maleta per abandonar casa seva, el niu on havia passat pràcticament tota la vida quan no recorria el món amb ulls inquietos.

Després d'un periple per l'Hospital de Sant Joan Despí Moisès Broggi i del Centre Mèdic de Molins de Rei, feia un mes que havia tornat al seu refugi. La mobilitat la tenia afectada i els esdeveniments l'empenyien per un camí que no li agradava: viure sola cada vegada era més complicat. La Lourdes va buscar i investigar diverses residències de Barcelona per presentar-li les opcions a la seva mare, i entre totes dues van decidir. Malgrat l'acceptació, recollir allò estrictament necessari va convertir-se en un dels moments més durs de la seva vida, perquè les emocions i els records no es poden encabir dins d'una bossa. El primer plor dels fills a l'habitació, el desastre a la cuina que va fer riure tant, les hores al sofà del menjador arreglant un món ple de misèries. Les vivències, la vida, el caliu, no hi cabien.

A la Lourdes, que havia gestionat el futur immediat de *la mama*, li queien les llàgrimes. La Núria Zurita tenia un nus a la gola. Totes dues sabien que era una decisió inevitable, però els sentiments no són una conseqüència forçosa de la realitat i es trencaven. Tancar aquella porta significava també tancar una etapa, deixar enrere una vida per afrontar-ne una altra que hi ha qui ni tan sols gosa qualificar així.

Van carregar l'equipatge, una maleta de color visó amb rodes, van pujar al cotxe sense grandiloqüències ni frases èpiques i es van dirigir a la part alta de Barcelona, als peus del Tibidabo. En silenci, acompanyades per la ràdio a baix volum, van improvisar una escena desagradable que mai haurien volgut interpretar. La residència Desert de Sarrià es convertia en la nova llar de la Núria.

—El dia que vaig entrar va ser molt trist. I quan vaig anar a dormir, encara més. No em sentia bé. Mai hauria pensat anar a una residència d'avis —relata la Núria a la biblioteca del centre, on sempre fulleja llibres de curiositats o de flora i fauna—. Vull ser lliure i fer el que em doni la gana. A casa meva manava jo i qui no s'hi conformava, al carrer. Aquí això se't talla del tot.

Era el que tocava. Estaria millor atesa. Sant Joan Despí quedava lluny, obligava els fills a conduir per visitar la seva mare i ara seria més a prop. Enlloc estaria més segura i protegida. Hi hauria un jardí verd ple de flors. No se sentiria res, no com a casa, on passava el tren a la vora cada mitja hora. Descansaria millor. Seguiria una dieta saludable i equilibrada. No hauria de patir per res. Viuria tranquil·la. Faria noves amigues.

L'autojustificació és la mentida que ens ajuda a tirar endavant quan el convenciment sincer i raonat no existeix. Era una decisió que no feia gràcia a ningú i que, lluny de generar tranquil·litat, feria. No salvava, enfonsava. Especialment les dues primeres setmanes. Van ser dures, perquè eren un fre sobtat, una aturada en sec. La Núria creia que no aguantaria, que no s'adaptaria, que s'ofegaria allà on semblava

impossible respirar vitalitat. Assumia que necessitava ajuda, però el preu, en aquelles hores grises, era massa elevat. Com les plantes que trasplantava al seu jardí, l'havien arrencat de les seves arrels i necessitava retrobar-se, adaptar-se i recosir els teixits amputats per culpa d'unes cames ja cansades i d'una edat que s'apuntava una victòria davant l'esperit.

La seva vida no havia estat sedentària, sinó al contrari. Independent, activa i incombustible, s'havia deixat sorprendre per totes les aventures que se li havien plantejat. No havia parat mai quieta i això que, oficialment, no havia treballat mai. Va estudiar per ser llevadora — la seva mare, la Joaquina, va insistir molt en la necessitat de formar-se—, però mai va veure néixer cap nen perquè es va comprometre amb qui seria el seu marit als vint anys, el Josep Perlas, i l'exercici de la professió va quedar en segon terme.

Això no va significar quedar-se a casa i renunciar a la predisposició que tenia des de ben petita. No va veure la vida néixer, però la feia brotar cada dia. La inquietud, la curiositat i la creativitat la van dur, per exemple, a produir, durant uns anys, peces amb forjat de ferro, repujats de coure o tallats de fusta, per després celebrar exposicions on compartir-ho amb amics i coneguts del poble. No tenia res a veure amb allò que havia estudiat, però connectava de ple amb una concepció personal: s'aprèn de tot i de tothom, fins i tot de qui no sap res. Amb aquesta mentalitat va desenvolupar la capacitat per investigar: es proposava fer alguna cosa, buscava com assolir-ho, preguntava, provava i s'equivocava o encertava. El sistema d'aprenentatge prova-error s'imposava sempre a la por al fracàs. Qui no coneix els errors no sap apreciar els encerts, i la Núria vivia disposada a omplir-se de totes dues coses.

El seu marit venia d'una família molt adinerada, de les més benestants de Barcelona. La seva posició els va permetre gaudir d'una vida social plena d'oci a l'abast de pocs als anys seixanta, setanta i vuitanta. Cada diumenge, i durant una dècada, van anar a l'Auditori de Barcelona a escoltar música clàssica. L'altre pla del cap de setmana era anar al Camp Nou: van ser socis del Barça més de quinze anys.

Sabent que la bellesa de la mirada està relacionada amb el joc de perspectives i aixecant-se de les còmodes butaques dels teatres i estadis de futbol, també va formar part del Centre Excursionista de Catalunya. Amb una cinquantena de persones van recórrer el país pujant tots els seus cims, resistint les pujades, aturant-se a respirar en els plaents des-censos i deixant-se sacsejar pels vents de llibertat a milers de metres d'altitud. Viure era sinònim d'acció.

Però a la residència ja no pujava, ni baixava, ni respirava amb vivesa. Es deixava arrossegar per una cadira de rodes i sospirava. Ascensor amunt, ascensor avall. Si feia un bon dia i la visitaven les filles, la treien a passejar. La treien. A passejar. Amb cadira de rodes. A ella, que amb botes esportives i pals a les mans havia vençut tants camins de muntanya. Ara l'apropaven als Jardins de Can Sentmenat, al costat de l'Escola EINA, el Centre Universitari de Disseny i Art de Barcelona. Normalment eren plens de gent i hi havia un bar per prendre-hi alguna cosa, on no van anar mai a prendre res. Els nens corrien, algú passejava el gos, una parella d'adolescents convertien un banc i unes pipes en una cita romàntica aliens al fet que mai oblidarien aquell primer amor tan sincer com ingenu i dues amigues universitàries feien una cervesa comentant entre riures com era d'imbècil el professor de Tipografia i atractiu el de Tècniques d'Il·lustració. I la Núria, quan se n'adonava, ja sentia com li suggerien la

tornada al centre. S'acabava el *tour*. Tocava deixar-se entrar i ascensor amunt altra vegada.

No feia res d'esport, tot i marcar-li la vida de jove. En especial, l'handbol. Sense haver-hi jugat mai, va entrenar diversos equips i, fins i tot, va ser delegada de la selecció espanyola. No sabia agafar la pilota, però era bona estratega. Va ser l'experiència més feliç de la seva vida. Construir el passat i el futur a mida necessita imaginació, habilitat i un punt d'autoengany, però gaudir del present reclama saber viure. Encara li brillen els ulls quan ho explica asseguda amb les mans descansant als reposabraços de la cadira. Va esprémer tant el temps que encara ara es pot sentir al camp, vora la banqueta de jugadores, amb xandall i un xiulet penjat del coll.

Va començar entrenant durant un parell d'anys el Sant Joan Despí femení. Eren noies a qui l'esport els permetia exterioritzar l'energia de l'adolescència. Sota el seu lideratge, l'equip va aconseguir pujar de la lliga regional a la primera divisió, tota una fita per al club. Exigia disciplina dins del camp, però a fora la vessant bromista guanyava pes. L'engrescava mirar-les, observar-les. La joventut l'enriquia. Ella, que encara cinquanta anys després seguiria badant mirant per la finestra, entenia aquelles adolescents que s'encantaven amb el vol d'una mosca.

Un dia, quan va entrar al vestidor, va trobar una de les joves rient i fent festa despullada. Les altres l'animaven i reien. L'ambient era de gresca. Sorpresa, va demanar-li què feia, i la resposta encara ara la recorda: "*¡bailar!*", va exclamar-li amb naturalitat. Com si res, com si fos absolutament evident. Perquè, de fet, ho era. Només va poder riure i deixar-les fer tranquil·les.

A la residència tot això era una utopia. Fins i tot vestir-se i desvestir-se. L'havien d'ajudar cada dia a dutxar-se i a posar-se la roba. Era una operació mecànica, ràpida, que intentava generar la menor molèstia possible. No hi havia riures, ni aplaudiments, ni gresca, ni balls efusius i desvergonyits. Era una acció automàtica, funcional, necessària per als processos posteriors. El guió només acceptava un petit gir improvisat: "Vols posar-te alguna camisa o algun jersei en particular?". Sí. No. Tant és. Agafa el que vulguis, no m'ha de veure ningú.

Després de les noies de Sant Joan, va entrenar un equip de nois del Col·legi Lumen de Cornellà. Eren joves de famílies desestructurades, amb l'autoestima desfeta i amb diversos problemes com la drogoaddicció. Li van proposar i, sense acovardir-se, va acceptar. Temia que no li fessin cas, però aviat se'ls va fer seus. Quan donava les instruccions, els feia seure i ella es quedava dreta, manant, impassible. Era dura i marcava distàncies, però, en algunes ocasions, per fer-se entendre, s'expressava amb el seu llenguatge. Una tarda va proposar un exercici i un dels joves estava mandrós. La Núria no va dubtar a etzibar-li: "*Oye, niño, ¿qué pasa, que no tienes lo que cuelga para hacerlo?*". S'hi va posar de cop.

I amb més atreviment que domini de la pilota, es va convertir en delegada de la selecció espanyola femenina. L'entrenador titular i el seu ajudant eren dos homes, i ella coordinava les joves. Acostumaven a dormir en albergs i les separaven per parelles o petits grups en diferents habitacions del mateix passadís. A la nit les noies s'aixecaven amb els matalassos i anaven totes, en silenci, a una mateixa habitació. La Núria ho sabia, però no deia res perquè considerava absurd privar-les d'aquell moment. Si era honesta, ella també ho hauria fet. I el món, que es mou gràcies a l'empatia i a la memòria, continuava

girant sense més complicacions de les que ja hi havia. Els problemes, a vegades, només es generen perquè pensem que poden existir.

El seu caràcter també la va portar a viatjar sola fins a Qatar sense ni tan sols saber anglès. Era el 19 de febrer de 1986. Tot el que sabia dir era “my husband” (‘el meu marit’), que l’esperava al país, aleshores molt desconegut per a la majoria d’occidentals. Quan va pujar a l’avió i va alçar la mirada, va quedar perplexa: era enorme, impressionava tothom. “Era una bèstia, però bé... cap a dintre! Anar endarrere per por no serveix per a res”, es va dir internament. L’hostessa la va mirar estranyada i li va demanar si anava sola. “És clar”, va respondre-li. No entenia per què li ho preguntava, perquè ja havia viatjat sense acompanyant a altres països, com Alemanya i França, i no li havia passat mai. Quan hi va arribar, ho va entendre. Els seus ulls només veien mullers menystingudes caminant un metre per darrere del marit. Després d’estar-s’hi tres mesos, va tornar amb el convenciment que la societat, i en especial la joventut, havia de pressionar per aconseguir una societat més justa i igualitària on les dones no estiguessin escanyades. Tampoc a Catalunya, on quedava —i queda— molt camí per recórrer.

El marit era al Qatar per la seva professió. Era controlador aeri. Ell, “El Perlas”, parlava cinc idiomes gràcies a les múltiples visites a molts racons del món. Moure’s i conèixer tant va construir-li una sensibilitat que va canalitzar a través de la fotografia. Quan no controlava avions, jugava amb objectius fotogràfics, angles, perspectives i llums. Posteriorment, amb un altre company, van ser escollits per treballar durant un any als Estats Units. Viatjar desarrela, i casa seva era a tot arreu i enlloc. La gràcia de la inestabilitat essencial de la vida va envair els dies de Josep Perlas, i a

Catalunya, al niu, la Núria buscava l'equilibri entre les seves ànsies per descobrir i la cura dels seus tres fills: la Lourdes, la Margarita i el Josep Maria.

El seu amor vivia entres hores de diferència, cartes i trucades. No van omplir la vida amb estima diària, rutinària i efusiva. No era una solitud imposada ni buscada intencionadament. S'estimaven sabent-se llunyans, independents. Hi ha tantes maneres d'estimar com persones al món, diuen. Durant una quarantena d'anys es van explicar a cau d'orella —on s'explica allò important— les vivències i experiències que vivien. Però la distància difumina la mirada i l'amor va derivar en la construcció d'un llibre imaginari d'aprenentatges. L'amor, lligat a l'admiració i la passió, va perdre força i els seus camins es van separar quatre dècades després. Va ser un cop fort, però la Núria va refer la seva vida omplint-la d'activitat, com sempre havia procurat fer. Al cap i a la fi, l'amor no sempre triomfa, però sempre és en tot. No ho va voler convertir en un gran drama. Una popular i reivindicativa proclama ja ho deixava clar: “Una dona sense un home és com un peix sense bicicleta”.

En línies generals, durant tota la vida havia fet el que havia volgut. Les feines de la llar anaven a càrrec d'una minyona, i gràcies a no haver de patir pels diners, va poder entregar la seva energia a saciar-se d'experiències i gaudir dels fills.

Ara, l'últim viatge que emprenia, amb 83 anys, amb més resignació que convenciment i ja amb cinc nets, era a Barcelona. La ciutat on havia passat uns anys d'infantesa quan el seu pare treballava en una botiga del Born i vivien al carrer de les Moles, a prop de la plaça de Catalunya.

Aquell febrer semblava col·lidir directament amb tot. El present es convertia en història. El repte era trobar-se còmoda en un món on se sentia exclosa. Li semblava que entrar en les rutines de la residència significava suprimir-ne les seves, que el preu de cedir era la renúncia a qui era abans d'entrar-hi. Significava, en definitiva, conjuguar en passat la Núria de l'Auditori, del Camp Nou, dels cims catalans, de les pistes d'handbol i dels viatges.

El seu nou dia començava a les vuit, quan la llevaven, la dutxaven i la vestien per baixar de la segona planta a la principal per esmorzar. El dinar estava programat a la una del migdia i el sopar a un quart de vuit. Dotze hores després d'aixecar-se del llit, a les vuit del vespre, la deixaven a l'habitació per dormir, “como los niños chicos”, remugava una companya andalusa. Les hores de sol no il·luminaven un paratge fosc i trist. Allà dins no semblava importar el dia de la setmana. Ni el mes. Ni l'estació. Ni l'any. El món s'aturava i era dins d'una bombolla confortable però buida.

La comoditat no va lligada al benestar personal. El primer món relega generacions senceres a centres impersonals i funcionals on la fredor impera. En una societat on tothom va enfeinat, atapeït i sense temps per a res més que treballar i dormir, fer-se càrrec d'algú és un afegit per a molts inabastable en el seu dia a dia. No per manca de voluntat, si no per falta d'hores. En aquest escenari, tenir cura d'algú és una missió més impossible que les d'aquell cinematogràfic agent secret.

Que cuidar s'hagi convertit en quelcom impracticable ens condueix a lluitar individualment contra la inseguretats, el caràcter provisional i transitori i el temor a morir sols. Són un conjunt d'expe-

riències lligades a la vellesa —normalment les restringim a aquest sector d'edat— i no copsem que, al capdavall, informen de l'essència de tota una societat. Zygmunt Bauman reflexionava, al voltant del concepte *modernitat líquida*, que, tot i ser més lliures que mai abans, alhora també som més impotents que en qualsevol altre moment de la història. “Tots sentim la desagradable experiència de ser incapaços de canviar res. Som un conjunt d'individus amb bones intencions però que entre els seus dissenys i la realitat hi ha molta distància”, meditava el sociòleg. Tot plegat es podria connectar amb el refrany: “el camí a l'infern és ple de bones intencions”.

Les circumstàncies —o la concepció vital, emocional i social— ens empenyen a aquest model de vida. “Tots patim la falta absoluta d'agents i d'institucions col·lectives capaces d'actuar efectivament”, assegurava Bauman. Amb aquesta radiografia dels nostres dies, no és una bajanada pensar que les residències poden ser una victòria enverinada. Un espai *segur* destinat a tenir cura dels més grans deixant marge de maniobra als seus familiars, però que pot convertir-se en una fossa comuna d'individus vius que ja no tenen lloc en una societat que menysté allò vell o, com a mínim, *no-nou*.

Sigui com sigui, la Núria, allà dins, se sentia voluntàriament atrapada. Havia acceptat el desterrament de casa seva perquè no veia cap més alternativa, però convergir el seu sentiment de llibertat amb un centre regit per horaris fixos i rutines poc alterables era difícil. Instal·lar-se a la residència era també instal·lar-se en la pre-visibility.

No poder caminar també la perjudicava mentalment. Abans d'entrar ho feia amb un caminador, però després ja es desplaçava en cadira

de rodes. Les filles i les infermeres l'animaven a fer exercicis amb el *tacataca* i a caminar uns metres per activar les cames. Però se sentia insegura, vulnerable. I sentir-se dèbil l'afeblia. La por a la derrota, que no havia sentit mai, ara prenia forma de caminador. Allò que l'ajudaria a avançar, la feia recular. La força fallava.

Les extremitats superiors també havien perdut habilitat. Les mans i els dits ja no eren tan àgils i escriure amb lletra llegible i pintar dins d'uns marges determinats li era complicat. Després de dedicar uns anys de la seva vida a les arts plàstiques i a l'enquadernació de llibres, els bolígrafs i els retoladors havien mutat de catalitzadors de somnis a eines impossibles de controlar.

Malgrat tot, després d'una vintena de dies, va començar a cicatritzar la ferida. La resistència s'aconsegueix gràcies als matisos, a la persistència i al convenciment de lluita per una força major. Resistir no és acotar el cap i suportar la pluja: és actuar per aconseguir que et deixi de mullar. I així ho va fer. Sabia que s'apagaria si només es dedicava a assegurar-se l'alimentació i les hores de son adients, així que configurar un petit món dins del de la residència va ser l'estratègia per guanyar el darrer partit. El contrincant era l'angoixa, la indiferència, la passivitat. Ja ho va revelar fa dècades l'escriptor de Madame Bovary, Gustave Flaubert: "Tota la meva ambició és, actualment, lluitar contra l'avorriment".

La realitat sempre accepta apreciacions i va optar per apuntar-se a totes les activitats voluntàries que es proposaven al centre: tallers de memòria, de reflexió, lectura de contes, concerts de guitarra o exhibicions de ball, entre d'altres. Algú va dir que som l'ordre de les nostres prioritats i ara, la prioritat era la vida.

L'adaptació requereix voluntat i, des d'aquell moment, tot i que seguia tenint tot el temps del món, paradoxalment, començava a no tenir-ne per a res. Estava ocupada vivint. Revivint. Sacsejant les ales per alçar el vol com els ocells que havia observat durant tants anys.

—A la residència venim a viure, no a morir.

Les limitacions no s'havien esfumat, però ja no vivia com un robot teledirigit. Normalitzar ja no volia dir renunciar. La residència la canviaria, però ella també podia transformar-la. El centre podia deixar de ser la sala d'espera de la mort per convertir-se en un laboratori de nous aprenentatges. Havia passat un mal tràngol, però ara se sabia còmoda i no li feien tant de mal les costures que la delimitaven. Era conscient que estava remuntant. És evident que sense el mal no existiria el bé i, per tant, els mals dies tenen atorgat cert grau d'utilitat per poder degustar-ne els bons.

Va decidir combatre la dificultat amb persistència i no es va rendir evocant les pèrdues irremeiables de l'edat. Va iniciar un dietari on redactar què feia durant el dia o com se sentia. La lletra, en alguns fragments, és indexifrabable fins i tot per a ella, però sempre ha estat més divertit indagar en els misteris que quedar-se parat en un full blanc. El mateix va passar amb la pintura. Va reclamar una capsa de colors, i la Lourdes, que és professora de Belles Arts a la Universitat de Barcelona i pintora, li'n va portar la seva. Quan se la vol endur perquè la necessita, la Núria rondina. Li empipa sortir dels marges, però es nega a deixar de pintar perquè la distreu. I la distracció és fonamental per no deixar-se engolir per la desídia. A la residència, com a tot arreu, la defahecció per l'acció vol dir desaparèixer lentament.

Als problemes se'ls ha de buscar solucions perquè deixin de ser-ho, i la mort s'ha de combatre amb més vida.

—M'he topat amb maldecaps molt més seriosos i tot ho hem passat. No em puc adaptar del tot perquè el que portes a dins és molt difícil de canviar, però estic bé i contenta. És un pas més de la vida. Aquí hi ha belles persones, em cuiden i ho fan amb un somriure. És d'agrair.

El personal del centre i els voluntaris de diverses entitats, amb professionalitat i bondat, els fan la vida més fàcil o, millor dit, menys complicada. L'edat entén i la situació empeny a l'obediència, així que procura no donar-los gaire feina extra de persuasió i argumentació per aconseguir que faci cas, però el caràcter persisteix i vol conservar cert poder de presa de decisions.

Conscient de la força d'una actitud activa i de la llosa d'una de destructiva, explota tant com pot la seva capacitat d'acció al centre. Saber donar la volta a les situacions és, innegablement, un talent que aporta un gran privilegi: viure sense motxilles que corben l'esquena i que obliguen a mirar al terra. En aquest sentit, potser els dies, que aquí semblaven còpies dels anteriors, podien diferenciar-se amb petites victòries quotidianes. Deixar de viure també vol dir eliminar les tertúlies a la fresca, que la mort et robi els insubstituïbles o perdre, en general, l'esperança que sempre ets a temps per ser feliç.

Amb un grup de companyes que ja s'han convertit en amigues juguen pràcticament cada tarda al dòmino. Fins fa unes setmanes no

hi havia premi i la Núria ho va proposar per incentivar el joc. Ara es juguen un pernil, però no saben si l'haurà de comprar la que guanyi o la que perdi. Ja ho trobaran. Això sí, sigui qui sigui, l'ha de comprar a la Rambla, i la Núria hi vol ser per vigilar que els posin el més bo. Han esperat tot el menjador, i les altres residents, que se les han cregut, demanen com s'ho faran per sortir. Elles només responen que ho tenen tot pensat, i que ja veuran, que qualsevol dia se les trobaran arribant amb el pernil.

—Hem muntat un espectacle, un *follón*... quin riure! És que no és jugar al dòmino i prou, és tot el que rius!

Fa uns dies han canviat el premi a xocolata amb xurros, tot i que la Núria insisteix en el *pernil de pata negra*. Demà, vés a saber. Tant és. Una rialla emmudeix els detalls, les minúcies, les contradiccions. Potser el moment de màxima lucidesa el trobem entre gels, copes i patates —o dòminos, galetes i mantes— amb amics, on res sembla transcendental però tot i tothom és important. I potser no cal escoltar *Imagine* per imaginar un món millor.

Viure sense amistats, sense complicitats, no és viure plenament. Les persones, com les ones de so i les seves molècules, s'encomanen l'energia. En les ones longitudinals, per exemple, cada peça de l'engranatge passa la seva força a la del costat gràcies a les vibracions de les seves posicions d'equilibri. Entre persones, aquest efecte també existeix. El periodista Carles Capdevila ho qualificava d'"efecte contagi". Per això envoltar-se d'aquells que a la cara veus absència de malícia i que abraçen amb els ulls és la millor inversió.

Després d'esmorzar o de dinar també tenen programada alguna activitat voluntària i no se'n perden gairebé cap. A vegades hi va un noi amb una guitarra. Les primeres cançons eren pausades i la Núria s'avorria. Una estona després el ritme es va animar i ja es va aventurar: “Qualsevol dia muntarem un grup, les àvies!”, va proclamar. El mateix amb el ball: aviat reclama, en broma, el seu tutú per poder fer una exhibició. Amb aquesta actitud, els dies són més amables, menys feixucs, més curts. Ja ho assenyalava l'expressió llatina *celeris gaudentibus horae*: ‘les hores passen ràpides per als feliços’.

Aconseguir vèncer el temps a la residència no és fàcil. I la Núria, en aquesta nova realitat, no té tants mecanismes a l'abast per passar l'estona com fa una dècada. Però tothom s'acaba acostumant a tot. I, amb el costum, torna a renéixer l'essència de la persona. És biològicament i científicament explicable. Ho recull el concepte *adaptació hedònica*. Les situacions i les circumstàncies —siguin excel·lents o profundament lamentables— tendeixen a normalitzar-se tard o d'hora, i acaben tornant a la felicitat base. Per això els veïns de la Sagrada Família no aixequen el cap quan passen per sota la basílica per contemplar-la. S'adopta la meravella que tot funcioni —sigui un cos ple de nervis, molècules i cèl·lules, o una obra arquitectònica d'alt nivell— com si no existissin els problemes mèdics o les construccions infumables. Afirmar que és indispensable donar gràcies a la vida per cada gota d'aigua que cau del cel seria una mentida considerable, però adonar-se dels privilegis permet donar-los la importància que mereixen.

I l'experiència, que sempre és un valor afegit, ha ensenyat la Núria a valorar les bones estones. Sigui un concert de quatre cançons, un parell d'exhibicions impossibles de recrear o una competició de jocs de taula entre amigues. Sense saber-ho, altera la seva estabilitat

hedònica, perquè descodifica nous estímuls amb una visió positiva. Més que ser feliç permanentment, té una actitud vital alegre. Sense pedanteria, sense fer-ne gala, sense forçar-se. De fet, potser tindria més lògica canviar els verbs i parlar d'*estar feliç* i de *ser content*. El *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC diu que *estar* fa referència a “mantenir-se, per algun temps, en una actitud, estat o condició” i que *ser* serveix per “afirmar que un subjecte posseeix una qualitat o atribut”. Atès que algú és alegre, esquerp, rondinaire o simpàtic, no seria sorprenent que també s'inclogués *ser content*, perquè s'apropa més a una qualitat que a un estat en un temps concret, així com la felicitat és un estat momentani.

De qualsevol manera, és cert que a vegades topem amb circumstàncies adverses que ho devasten tot. Arriben tal com raja, sense consentiment ni permís previ, com una clatellada inevitable. Però totes admeten cert grau de reconducció. Ningú escull patir una malaltia, però sí que pot decidir com enfrontar-la i com gestionar-la per minimitzar-ne els danys físics i morals. Més val assumir sense justificacions, excuses o subterfugis que hi ha situacions que, senzillament, succeeixen i que cal enfrontar-s'hi. Per això no s'ha de dedicar massa temps a rebolcar-se en els problemes. Dedicar l'energia a generar soroll amb les queixes només provoca més malestar, nervis i angoixa. Per foragitar la pena, l'arma més poderosa és l'humor.

Segurament per això la Núria ha decidit treure importància i transcendència a la vida. No exagera ni vol ser solemne. Qui sap si la lleugeresa és el secret més ben guardat dels professors. Aposta per respondre segons quines preguntes —molt recurrents a l'inici de qualsevol conversa des de fa uns anys, explica— amb astúcia i ironia. Potser així les acaba evitant i la sorprenen amb interrogants nous.

—Quants anys tens?

—Els que represento.

I:

—Com et trobes?

—Bé, demà pujaré a peu a Montserrat.

La realitat és que pràcticament no mou les cames. Les mans les té lleument tacades pels medicaments. Fa mesos que no va a casa seva i l'última excursió que va fer va ser al pis de la seva filla pel dinar de Nadal. No és el panorama desitjat, però té el cervell fi i afilat, la curiositat desperta, ganes d'escoltar i parlar de debò —i no de xafareries amb més hipocresia que veritat— i la certesa que, a la vida, mai s'haurà rigut prou.

I és que per riure no calen grans espectacles ni plans quinquennals preparats meticulosament. N'hi ha prou amb agudeses. La llengua és un instrument al qual se li fa dir el que es vol. I abans d'entrar a la residència, quan va passar unes setmanes al Centre Mèdic de Molins de Rei, van utilitzar-la amb l'Angelina, la seva companya d'habitació, per inventar-se una història. Van explicar a les infermeres que, com que s'apropava Carnestoltes, s'havien fet un vestit vermell i que aquella nit se'l posarien amb uns talons ben punxeguts per passejar per la planta. Els ho van dir ben serioses, convençudes. Ni tan sols exigien permís: només les advertien que ho farien perquè no se sorprenguessin. El personal sanitari es va dirigir de cop a la seva habitació. Quan van arribar-hi, l'Angelina i la Núria no es podien aguantar més el riure.

—Vam passar unes hores que no recordàvem el mal que teníem!
S’ha d’aprofitar la vida, perquè no te n’adones i ja està, s’acaba.

Joan Margarit deia que “la vida s’alimenta dels dies generosos” i Joan Vinyoli que “la vida / val només per moments / inesperats d’intensa / felicitat que no podem / fer nostra del tot / ni retenir-la gaire estona”. Aquest, sens dubte, per a elles, ho va ser. Pels riures i perquè es van tornar a sentir juganeres, perspicaces i astutes en un lloc, l’hospital, on és fàcil sentir-se tractat com un nen petit, sobreprotegit, manat i mimat alhora.

Aquella tarda és una mostra més que viu amb joventut. En no oblidar-se’n i, per valentia o inconsciència, segueix sentint-la. Saber viure també deu ser aprendre a envoltar-se d’aquells que treuen el suc a la vida, els que sumen, els del got mig ple però, saps què, comprem una mica més d’aigua per si de cas. Els qui fan de brúixola i, quan no se’n surten, diuen rient que més val que et calcis vambes còmodes i tinguis bones històries, perquè ens hem perdut i en tenim per estona. Els realistes amb visió optimista.

—Quan vagis pel carrer, mira la gent. Fan cara de mala bava. No són feliços perquè no s’esforcen a ser-ho. Ja sé que arribarà un dia que estaré tocada del bolet, però ara que encara tinc l’oportunitat de seguir sent feliç, no ho penso desaproveitar.

Dir obertament que patir un problema de salut és una putada no inhibeix d’entendre que se’n poden extreure petites parcel·les positives. La clau rau a saber mesurar els problemes, les preocupacions

i els maldecaps. Com si es tractés d'un termòmetre o d'una escala numèrica, opta per disminuir-ne la importància sent amable amb ella mateixa. No és poca cosa. Estimar-se i dir-se “no badis i deixa't de queixar, que tampoc n'hi ha per tant” o “que no te n'adones que això és meravellós i ho has de gaudir?” és un exercici saludable. Les coses “són com són” però també com som. Per això, la realitat, que és polièdrica i única alhora, es pot encarar de moltes maneres.

La Núria ha conservat allò essencial: la vida interior. L'esperit culé continua bategant: el mòbil que porta penjant del coll, el protegeix amb un funda del club, i intenta no perdre's cap partit per la televisió de la seva habitació. Al menjador solen posar telenovel·les o programes de premsa del cor, que li produeixen molta mandra. No entén l'obsessió d'uns a explicar desgràcies i d'altres d'escoltar-les. De fet, en general, és poc partidària d'explicar les preocupacions a desconeguts. Tot xafarderies, insisteix. I té raó: qui ven fum, s'ofega. Ella, quan no juga el Barça, riu amb *El intermedio* i s'allunya d'aquest xivarri.

El carnet de sòcia del Centre Excursionista de Catalunya, datat del 1977, encara el conserva orgullosa. La nostàlgia pot ajudar a viure; la pena, no. No martiritzar-se, tractar-se bé i embellir la mirada li permet recordar amb un somriure i no amb angoixa, sabent que es tracta d'uns fets irrepetibles, en el sentit més fidel de la paraula: allò que ja no es tornarà a repetir. Tampoc va a l'Auditori de Barcelona. Ni a cap altre auditori, ni a Barcelona. Però a les orelles, que també escolten per memòria, segueix ressonant el jazz de Glenn Miller, el seu músic preferit, o tantes altres peces que l'entusiasmen —i ves no s'anima a cantar qualsevol dia amb el noi de la guitarra que visita la residència—. Carles Capdevila, en un dels seus articles, recollia aquesta cita: “Tot amb moderació, fins i tot la moderació”.

La Núria la desconeix però l'aplica com si ella en fos l'autora. I, de moment, no li ha anat del tot malament.

Sentència que tornaria a entrenar un equip d'hanbdol. Els diu en broma a les exjugadores del Sant Joan quan hi parla: “*¿Tú vendrás? Estoy organizando un equipo para competir*”. Les noies, que ara ja són mares amb la mirada posada en els dubtosos plans de jubilació dels bancs, queden perplexes. La Núria, lluny de frenar-ho, els ho va repetint. I el mateix passa a la residència. Quan alguna tarda s'avorreixen, diu: “Què, muntem un equip de *balonmano*?”. Més enllà del divertiment, diu seriosa que s'hi veuria amb cor, que és dura i manaire, que allà pensaria tot Déu i, si no, al carrer, que l'única manera d'arribar lluny és no perdre el temps lamentant-se.

—Sense aspiracions, res. Has de desitjar superar el que desitges. I això només depèn de tu.

Desitjar superar allò que es desitja. Potser és per això que en ella és evident que les cames tenen edat, però l'esperança, la il·lusió i la lluita no. Els seus ulls, clars, menuts i amagats rere unes ulleres fines, segueixen observant el món de la mateixa manera, sense envellir-se. Al capdavall, cap mirada ha estat mai en blanc i negre.

Viure d'esquenes a la realitat és temerari i poc intel·ligent. Negar els esdeveniments no els fa desaparèixer, i la Núria sap que no tornarà a Sant Joan Despí, on vol ser enterrada amb els seus pares. En el llibre *La felicitat, desesperadament*, d'André Comte-Sponville, l'escriptor reflexiona que “es tracta d'aprendre a desitjar allò que depèn de nosaltres [...], aprendre a pensar, a voler i a estimar”.

És formidable, perquè és un atac directe als remordiments. Assumir que hi ha fets que escapen al nostre control tranquil·litza i permet focalitzar-se en els assumptes que sí que podem modificar. A la mort no li dedica gaire minuts, la Núria. Senzillament, no vol morir. Bromeja dient que no està bé, que quin desastre de pacte vam aconseguir els humans, que és injust haver de marxar.

—La vida és massa curta i nosaltres durem poc. Tenim el temps a les mans i ens hem d'adonar que se'ns escapa. Viure pot ser molt bonic.

No vol deixar escapar cap oportunitat, com quan era jove i no l'acordava ni un avió que semblava una nau espacial. “Vivim feixugament / la passa / que mai no hem gosat fer”, verseja el poeta català Manuel Forcano. La Núria no s'hi ha volgut trobar mai, en aquesta situació. Potser per això la seva ha estat una vida molt plena, tant de capítols bons com de dolents —el pitjor, la pèrdua d'un fill, el Josep Maria, fa tan sols uns mesos—. Amb els anys ha après a no oblidar allò que li han ensenyat les situacions difícils, però només recrear-se en allò positiu. Eternitzar o superar allò que fa mal és una acció personal, intransferible. Molts problemes tenen la força que se'ls vol donar, i no vol avivar-los ni amb una guspira.

L'esperança de descobrir noves coses l'aixeca cada dia del llit. La propera vegada que vegi el metge, per exemple, vol preguntar-li pels símptomes i les sensacions de l'Alzheimer per poder ajudar i tractar millor qui ho pateix. S'aprèn de tot i de tothom, repeteix. Fins i tot el moviment d'una mandíbula menjant la pot distreure durant tot un dinar. En silenci. Observant. Fixant-s'hi. Perquè sí, perquè li fa gràcia.

Amb la família, als anys cinquanta, anaven de vacances a Celrà i acostumaven a fer excursions. Solien acostar-se al riu Ter i també es distreia observant els peixos. Aquest estiu no hi anirà. No tindrà vacances, perquè, ben mirat, cada dia és com un dilluns de gener o un dissabte d'agost, des del punt de vista de l'ocupació i la disponibilitat. Tampoc tornarà a nedar a la riera, com feia, ni a la piscina, ni al mar, ni enlloc. I no ho viu angoixada, perquè l'únic motiu pel qual es pot esquivar la vellesa és la mort i, atesa l'elevada contrapartida, prefereix viure-la acceptant i endolcint, en la mesura que pugui, les seves característiques bàsiques.

Els experts en neurologia i educació expliquen que l'ensenyament està íntimament lligat amb les emocions. La més potent és la sorpresa, perquè activa el tàlem, la zona del cervell on hi ha el centre de l'atenció. Per això sense sorpresa no hi ha atenció i, per tant, no hi pot haver aprenentatge. El mateix passa a la inversa: la por no es connecta amb el tàlem i, per tant, congela l'adopció de nous inputs. La Núria, sense explicacions científiques entremig, fa més de vuitanta anys que ha adoptat la curiositat com a matriu per llegir tot allò que l'envolta. I està decidida a no abandonar-la.

Des de l'habitació número 10 del centre continua enriquint-se aprofitant les esclatxes de llum que hi entren. No només il·lumina el sol: també ho fan algunes persones, animals o moments. La finestra dona al darrere de la residència, on hi ha un munt d'arbres i plantes. Al cap i a la fi, les vistes no són tan diferents com les de casa seva, a les d'aquell niu de cent metres quadrats que ara està tancat i amb un cartell que anuncia la seva venda.

Amb l'esperit de la joventut, la mirada clara i directa que no s'amansa i la curiositat incombustible, no ha variat la seva manera de llegir la vida. Amb un petit llibre manual que recull totes les espècies d'aus a la tauleta de nit, segueix observant els ocells bocabadada, convertint-ho en un procés lent de fascinació, com l'amor que es construeix amb els amics, que dura per sempre. Els va coneixent, amb virtuts i defectes. Amb delicadesa. Des dels barrots de l'edat i la residència, subtilment engabiada, admira la seva llibertat, el seu vol, el seu explorar el món des de moltes perspectives. I ho fa concentrada, amb una expressió de bondat que desarma i amb el convenciment que encara hi podrà aprendre alguna particularitat nova. Potser, en secret, està fent un curs per aprendre a volar.

El hombre sin suerte

Por Enric Abenoza

**Nadie muere mientras haya alguien
que lo recuerde.**

Nadie muere mientras haya alguien que lo recuerde. Ni nada. Porque por más pequeño, insólito e imperceptible que sea el detalle que la vida nos anteponga, el ser humano es un infinito cajón de momentos, personas y lugares. Momentos donde suenan canciones, personas que encienden miradas y lugares que guardan aromas. La belleza de muchos de estos obsequios con los que la vida premia se tiñen de rosa con el paso del tiempo por más gris que fuese entonces. Porque el pasado siempre fue mejor que el presente y el presente siempre será mejor que el futuro. La esencia, pues, se encuentra en saber vivir para poder contarlo.

La extinguida localidad de Azpe, situada en la zona septentrional de norte aragonés en la comarca del Alto Gállego, fue engullida por la maleza en la Sierra de Guara hace ya más de medio siglo. Siempre fue un pueblo extremadamente pequeño. Más bien familiar. Se asegura que en su etapa de máximo esplendor cobijó hasta cinco linajes. Una casa por estirpe. Pero en el siglo xx solo quedaron tres en pie: los Zamora, los Azor y los Allué. Las tres casas se construyeron alineadas milimétricamente en la única calle del municipio.

Azpe nunca destacó por su encanto, sus parajes o sus manjares. El municipio oscense tampoco pasó a la historia por su iglesia cristiana de Santiago, que tanto nacionales como republicanos se encargaron de fusilar, desvalijar y hacer arder en llamas. Como tampoco se recordará por su molino cerca del barranco homónimo ni quizá por su elegante templo barroco. Aun así, Azpe pasará a la historia. No por desvanecerse, sino por recordarse.

Tampoco lo hará bajo el nombre de Sabiñánigo, el nombre con que se bautizó a todo ese embudo de pequeñas poblaciones que

lo rodeaban en el pasado. Entre ellas, Azpe. No lo hará tampoco por sus bosques, ni por su pasto ni por sus barbos. Azpe escribió su historia con su nombre original. Con o sin maleza. Con o sin campanario. Con o sin nombre. Azpe siempre será la tierra donde nació, creció y vivió su mejor habitante, su fiel amante, el capitán de su historia y el guardián de su recuerdo. Azpe siempre será de don José Allué.

José nació en Azpe la tarde de un 19 de marzo en 1930. La primavera ya relucía en el pueblo. Pertenece a los Allué, una familia de ocho hijos comandada por Gregoria y Senén. Sus padres. La suya era una de las tres estirpes asentadas en el municipio a la orilla del río Gállego. José fue el pequeño de la cuadrilla de hermanos. Por orden de edad, Celisa, Álex, Leonor, Matilde, Aurora, Miguel y Juan. Él fue la clave para igualar géneros en casa. Cuatro mujeres y cuatro hombres. La tradición familiar imponía la pasión obligada por la ganadería y el pasto. Era el negocio familiar. De supervivencia, pero familiar. Y bendita supervivencia.

Tanta era la devoción por el campo que José casi nació y creció en el capacho que Senén y sus tres hermanos llevaban de camino cada día al campo. Su padre, el jefe de operaciones, siempre se encargó de que se familiarizaran desde pequeños con el oficio, con el deber, con el compromiso. Los Allué se fueron haciendo mayores, y durante décadas se encargaron de cuidar juntos de los corderos, las cabras, las ovejas, y de cumplir con las tareas del campo, por supuesto. Fue el inicio de lo que él considera una historia dura. Pero entre la maleza, José empezó a conocer Azpe. Con su hogar, su familia, sus labores, su localidad, sus paisajes, su identidad y, especialmente, su aroma. El aroma de Azpe. Imborrable. Sigue vivo.

La casa Allué llegó a acoger hasta trece personas sumando mujeres y maridos. Gregoria era un todoterreno. También con la ayuda de sus hijas, pero un todoterreno. De eso se trataba la familia: cuidar unos de los otros; los hombres al campo y las mujeres al hogar. Podían faltar muchas delicias en casa, pero jamás les faltó lo más esencial. Y con eso, no se refiere a los cocidos o a los pucheros de Gregoria, sino a la humildad, la hospitalidad, el respeto y la educación. Una educación fraternal, casera y desinteresada. Al fin y al cabo, la única educación que les permitió la guerra civil y la posguerra durante una década.

La disputa entre nacionales y republicanos precipitó seguramente la desaparición de Azpe. José recuerda todavía la competición de tiroteo que realizaban las brigadas del Alzamiento sobre la fachada del campanario. Unos tiros de larga distancia —unos 500 metros— que despertaban carcajadas en los valientes armados y sembraban el terror en aquellas tres humildes casas. De la época también fueron los continuos saqueos a su pasto, las cenas de madrugada improvisadas para los maquis en paradinas, las pistolas de 9 largo cargadas que se encontraban en el bosque y alimentar a escondidas a su tío republicano. Pero especialmente, fue la época del horror. José todavía recuerda ver cómo los rojos se enfilaron a lo alto del campanario de la iglesia de Santiago, desligaron las campanas, las lanzaron de arriba a abajo, les prendieron fuego y destrozaron todo lo que pudieron y más de todo el templo cristiano. Su campanario.

En definitiva, José no pudo estudiar. Fue hijo y heredero de una generación marcada por la persecución del franquismo, donde estudiar era todo un privilegio. Bien para el que pudiera. Pero nada ni nadie

le privó de conrear una mente lúcida, ambiciosa y culturizada. Entre Gregoria y Senén se encargaron de que José y sus siete hermanos convirtieran el hogar en el colegio ideal. Todos aprendían todo de todos. Se aprendía a hablar, a leer, a sumar, a escribir. El resto se repar-tía; las mujeres clavaban el punto exacto para servir la sopa mientras ellos espabilaban a los mulos para labrar.

José tuvo que aprender a labrar desde bien pequeñito. El negocio familiar lo imploraba. Junto a sus hermanos, se deslomaba día sí, día también para el bienestar familiar. La familia. Aun así, entre sol y sol, José tenía tiempo para escaparse con su tío Saturnino al Guarga a pelearse con los barbos. Una fauna autóctona de la zona que presumía de ser una de las especies más escurridizas y difíciles de pescar. Pero José era un fiero. Un *crack*. Tanto solo como con sus amigos —hijos de las otras dos casa de Azpe y pueblos de alrededor— se lanzaba en medio del río con una caña improvisada y una cajetilla llena de lombrices. José era tremendamente bueno. Era tan bueno que ya el primer día que le enseñó Saturnino a tensar el sedal regresó con sus primeras dos víctimas. De hecho, cuenta que jamás volvió con las manos vacías.

La vida en el Alto Aragón transcurría lenta. Muy lenta. Incluso la guerra civil lo ralentizó más si cabe. No obstante, los Allué sacaban jugo de la alegría de los pequeños detalles del día a día. A José especialmente le encantaban los días de lluvia, porque, al desvanecerse los chubascos, salía como una flecha con su padre a coger todos aquellos caracoles rezagados para regalarse un buen festín. Con o sin salsa, pero un manjar de rechupete que siempre sentaba bien en villa Allué. Es más, si podían ser carrachinas, mejor aún. Pequeñitas y sabrosísimas. Las preferidas de José.

La vida se alargaba, y más en verano. Días más largos, noches más cortas. Más horas de sol, trabajo a destajo. La agonía era real. Pero nada que no lo arreglase un buen baño en el río y una escapada nocturna a las fiestas mayores de Abellada o Bentué. Aquellos placeres sí que eran cortos. Y más cuando todas las distancias se recorrían a pie en carreteras sin asfaltar. Los pies estaban curtidos y la ilusión de ser joven y libre alejaba la llegada del siguiente día.

Allí conoció a María Teresa, uno de los amores de su vida. De los pocos que cuenta. Se conocieron en una de las numerosas fiestas populares. José nunca se lo tomó en serio y no persistió. A él le encantaba. Pero él a ella también, asegura. Sonríe infinito. Lo sabe. Era ella.

Con 88 años recién cumplidos a José todavía no se le ha borrado la sonrisa pícara. Bajo sus gafas impolutas se le transparentan unos ojos achinados de felicidad personificada al recordar con anhelo aquellas escapadas. Se empeña en reafirmar que no tuvo una vida fácil. Pero tampoco se desquita ni desentiende de ella. Es más, lo dice sonriendo. Se acomoda en la silla de la biblioteca, mira por la ventana e interrumpe el silencio para abrir el capítulo de su experiencia en el norte de África.

En plena época de su adolescencia, José se incorporó al servicio militar obligatorio. Su destino, el norte de África, Tetuán. Con su marcha, la casa de los Allué quedaba medio vacía. Todas las hermanas y los hermanos se iban casando, y a medida que se comprometían, abandonaban la tierra prometida para ir en busca de mayores oportunidades a la ciudad de los sueños: Barcelona. La gran capital más cercana. Mientras tanto, el joven empaquetaba sus pocas pertenencias y partía a Tetuán. Empezaba la aventura.

Hasta el momento, su mayor desplazamiento había sido a pie y por las cercanías de Azpe. El viaje a Tetuán fue toda una odisea. Se subió al autobús hacia su primer punto de encuentro: Huesca. Allí los reclutaron por provincias y los enviaron también en tren hasta la capital: Zaragoza. Una vez todos los aragoneses juntos, los hicieron subir a un tren de mercancías con destino Valencia. ¿Valencia? Sí, Valencia. En el mismo puerto les esperaba un barco horripilante con el suculento menú de una semana de viaje y una manada de piojos esperándolos en sus almohadas. Tanto fue la actividad de los dichosos insectos que una vez atracados en territorio norteafricano les esperaba un servicio de peluquería eficiente y efectiva, sin concesiones: todos rapados. Esquilados y trasquilados hasta el punto de no reconocerse con aquellos amigos hechos durante la estancia en el barco, fueron enviados a Rincón de Medik. La base.

Llegado a Rincón de Medik, en la región de Tánger-Tetuán, al norte de Marruecos. José, detallista perfilado, insiste en escribir él mismo en la libreta de notas “Rincón de Medik”. No se fía, sonrío, y quiere asegurarse el tiro ortográfico de un paraje por el que *a priori* muestra ternura. Con sutileza coge el bolígrafo y, a pesar de que confiesa que lleva años sin escribir a mano, consigue escribir perfectamente, con un temblor que culpa a sus dolores de lumbares, Rincón de Medik. La eme en mayúscula, recuerda. Al acabarla, vuelve la sonrisa cómplice satisfecha y lanza un guiño.

Del servicio insiste en destacar que se pasaba hambre. Mucha hambre. Era época de posguerra, época de sobrevivir a base de chuscos. Cada mañana se repartía a cada soldado un pedazo de pan con café de cebada y un par de tostadas, que debían autogestionarse a lo largo del día. A todo el *pack*, José lo recuerda como el chusco. Le hace mu-

cha gracia la palabreja. José reconoce que tuvo mucha suerte. No se lo explica, pero se bendice y casi se santigua.

Durante los primeros meses de instrucción el joven oscense enfermó gravemente durante diez días en el campamento. A diferencia del resto de los compañeros, a él le bastaron tres meses de estancia para afianzarse en un modesto cargo militar. Apartado de los campos de batalla, a José se le asignó ser el responsable del caballo del General. El general José Miera. Qué casualidad. El caballo resultó ser un raza árabe, muy manso y dócil. José sabe que en parte fue mérito suyo por su saber hacer con los animales que había aprendido de su padre en Azpe. Se le encargó lavarlos un par de veces al día, cepillarlos otro par y mantenerlos preparados para cualquier incursión del General. El puesto le duró un único día. Lo volvieron a promocionar. Le hicieron mano derecha de un coronel.

Por aquel entonces, José y sus compañeros recibían con deseo la llegada del viernes. Solían escaparse a Tetuán. O también conocido como Los ojos, según el significado en berebere. Les encantaba pasearse por la Medina, y al anochecer se dirigían a Azla, la ciudad pesquera donde desembocaba el río Martil. Adoraba sentarse frente al mar con la brisa fresca que le desorbitaba del terreno arenoso en Medik. Y todos con un bocadillo de sardinas en mano. Que no faltase nunca la delicia de la casa. Del país. Del momento.

Los dos años y medio en Marruecos pasaron mucho más rápido que los días en Azpe. José fue un alumno aventajado. O privilegiado, como él mismo se distingue. Se ganó ser la mano derecha del coronel. Por ello, se le ofreció el derecho a vestir siempre de paisano, a disponer de un pase libre de entrada y salida al campamento, y a que

se le invitase cada mañana a desayunar con el coronel y su mujer. El joven Allué consagró su respeto y confianza. La bondad perfilada en su rostro le permitió disfrutar de muchos humildes lujos. Solo hizo una guardia. Tan solo una. Si a todos les pagaban un duro al mes, el coronel le pagaba el cine de los domingos y todas las dietas de autobús para que viajase a Tetuán. Se ganó su amistad. De eso, José, sabe un rato.

Fue tal la lealtad y el respeto que forjaron, que las maneras de José permitieron que el oficial se aventurase a aconsejar al joven Allué que se postulase para subir de rango. Tenía madera de líder. Comunicaba con claridad, honestidad y sensibilidad. La misma que todavía conserva. Una persona delicada con las palabras, agria por el sufrimiento que esconde, pero sabia, tremendamente sabia.

El tiempo se le escurrió entre las manos. Él jamás se creyó su potencial. Si es que lo tenía. Pero con toda seguridad que sí. Se afianzó como un asistente imprescindible y cumplió día tras días con sus obligaciones y responsabilidades. Se sintió en casa. José siempre encajó bien recibir órdenes. Aunque tomarlas le costaba, recibirlas se le daba mejor. Un buen soldado. De allí se llevó muchos buenos recuerdos y experiencias. Nunca olvidará las vistas de aquel ático en un hotel de Tetuán junto a la familia del general. Del mismo modo que no se le olvidará nunca que no hay nada más viejo en el mundo que el cerrojo del Hacho. José pudo soñar y ser. De una experiencia aparentemente dura, él la convirtió en quijotesca. Aligeró la guerra en un entorno de paz consigo mismo.

José fue feliz. Muy feliz. Las adversidades le parecían ridículas. O al menos, le parecen ahora. Reconoce que tuvo suerte, o tal vez fue el

destino, pero más mal le pese a la gente, a él se le hizo corta la experiencia. No se achanta en repetir que fue feliz. Asiente y estremece su immaculado bastón por el mango, e incluso lo pica levemente contra el suelo para reafirmarse mientras achina los ojos sonriente. Su mirada es sosegada, en paz, es capaz de rebobinar en el tiempo y por un segundo ha vuelto a la Medina de Tetuán con su bocadillo de sardinas.

El 24 de julio de 1953 se licenció. Aún posee el certificado, para que no quepa duda. Lo mira y lo lee con afecto. Con orgullo. Un día después, el 25 de julio, dos años y medio desde que partió, volvió a Madrid con lo puesto. La pobreza económica seguía siendo una realidad. Fue tan cruda la vuelta a la realidad que no tenía duros suficientes para viajar hasta Azpe. Saturnino, un fiel amigo maño, le prestó los cinco durillos que le faltaban y José agarró el primer autobús dirección a casa. José y Saturnino jamás se volvieron a ver. Todavía hoy José recuerda los cinco duros que le debe. Ríe, porque por dentro llora.

A la vuelta a casa, Allué se había vaciado más de lo que ya estaba. Era el cuarto hijo en hacer el servicio militar, por lo que Gregoria y Senén tampoco se extralimitaron en su afecto. Respiraban más tranquilos, no obstante: había vuelto el pequeño. José tomó las riendas del trabajo familiar el mismo día de su vuelta y no descansó hasta noviembre. Azpe se le empezaba a quedar pequeño, y más a sabiendas que todos sus hermanos habían flotado hacia la capital catalana. Olía a tierra de oportunidades. Pero José, cauteloso y con los pies en la tierra, no veía más oportunidad que la de cuidar de su familia y su legado. Las de siempre. Las de todos.

A los dos meses de su vuelta, llamó Celisa, la hermana mayor residente en San Adrián de Besós, una pequeña ciudad al lado de Bar-

celona. Le habían ofrecido a su marido un puesto de recadero en la Barceloneta. Él no podía tomarlo. Por suerte, ya tenía trabajo. Claro, era Barcelona, ¿quién no iba a tener trabajo? Celisa pensó en su hermano menor y así fue. Con la aprobación de sus padres, y su propio consentimiento, José partió a Barcelona.

Con sus buenos modales, José llegó aquel verano a una Barcelona enloquecida por el fantástico temporal —o quizá no tanto— de aquella época del año. La Barceloneta, la pintoresca zona marítima, estaba asalvajada de negocios locales y turistas. Siempre había trabajo. La familia del señor Ramón Ruyra, gerente de un local de venta de ropa de punto en la calle Entidad, 53, acogió al joven oscense, y le ofreció tanto el empleo como una cama en el almacén de la tienda. Allí aprendió de todo desde cero. Plegar, encarar, empaquetar, etc. Pero sobre todo, y lo que más le interesaba a él, despachar. Y así fue. Durante tres años José vivió en un sótano en pleno apogeo turístico. Sin reproches ni reparos.

Le sobraron horas a José para destapar su don de la palabra para ganarse la estima de los vecinos. Como era de esperar, se integró a la perfección. Tanto en casa como en el barrio. Barcelona le parecía un escándalo. Un parque de atracciones. Se adaptó a todo menos a una cosa. El aire. El aroma húmedo de Barcelona jamás le encajó bien a José. Se sentía cargado, pesado. Le costó siempre respirar. No había nada como Azpe. Es más, el cambio atmosférico le tergiversó el ánimo alegre con el que volvió del servicio y emigró a Cataluña. Fue tal el desasosiego, que José acabó visitando un médico en el Hospital de Sant Pau que le aconsejó volverse a Azpe. La prescripción médica, su repudio extremo a la humedad del territorio y la conjura de sus hermanos para comandarle la obligación de hacerse responsable de

los padres, José se dejó querer por la idea de volver a casa. Fue duro, lo reconoce.

José lo entendió, y lo entiende. Sin paliativos. Sin peros. Él era el único soltero, joven y con largo recorrido por delante. José lo aceptó sin recelo. Es más, no existía otra opción que no fuese hacer caso omiso a sus mayores. Se sentía en deuda con sus padres. Su amor tenía que verse devuelto. Y jamás de los jamases, confiesa, se ha arrepentido de ello. ¿Quién mejor que un hijo para cuidar de ellos?, razona con su media sonrisa de ojos achinados. Y volvió. Volvió a Azpe.

Todavía ahora José mira a través de las ventanas de la biblioteca e insiste en que le apasionaba la ciudad, el trabajar como recadero y la familia con la que vivía. Pero, de verdad, y se toca el pecho, que con el aire, no podía. Y menos aún podía vivir sabiendo que sus padres lo necesitaban.

José volvió, y sin el resquicio de Senén y Gregoria. Al fin y al cabo reconoce que era el hijo menor y era el único soltero de toda la familia. Nunca se consideró un mimado ni un malcriado, pero nunca le faltó el apoyo ni amor de sus progenitores. Como tampoco le faltó la ambición por retomar el deber familiar, arremangarse la camisa y los pantalones cada mañana y salir a batallar para labrar la tierra y alimentar el ganado. Un oficio que se le fue quedando tan pequeño como sus sueños, los de sus padres y el de su tío, que vivía con ellos. Y como Azpe, que a finales de los 50 vio como la maleza natural empezaba a comerse los intentos de modernización del paisaje aragonés.

Así que tal como vino, se tuvo que ir. Senén buscó a través de Celisa un piso cerca de su zona barcelonesa que pudiera acoger humilde-

mente a los cuatro. En menos de dos semanas, Celisa devolvió la llamada y ofreció la posibilidad de una modesta planta baja en la zona de Santa Rosa de Santa Coloma de Gramenet, en la calle Sardanes. A José no le hizo especialmente gracia tener que volver de donde venía. No iba a cambiar la humedad unos metros más arriba o más abajo de la Barceloneta. Se tuvo que conformar. Y espabilar.

La llegada a Santa Coloma conllevó que José tuviera que madurar más rápido. Habituarse a un clima más húmedo *ipso facto* y adaptarse a la lógica capitalista del sector textil del momento. Una práctica muy alejada de la venta al por menor de los comercios locales que se concurrían en el Alto Gállego. A José nunca le hicieron falta empujones ni palmaditas en la espalda. Al llegar se centró en sacarse el carnet de conducir, y con el permiso en la mano, en menos de dos meses ya tenía su propio Citroën comprado a letras. No recuerda el modelo, pero no se le olvida su gris claro plateado. Tan detallista y cuidadoso.

A José tampoco le faltó tiempo para hacerse hueco laboralmente. Se adentró en la venda textil de punto. Con la ayuda de sus hermanos, expertos también del sector, José empezó a ganarse el respeto de sus distintos proveedores y la confianza de sus fieles compradores. En menos de un año, tenía una cuota de mercado que le hacía desplazarse a diario por toda el área metropolitana de Barcelona hasta Mataró. De arriba a abajo. Si su producto era bueno, su trato al cliente era mejor. Tenía un pico de oro. Un gran poder de seducción y convicción. Es más, lo mantiene. Describe las prendas que vestía como si todavía las sostuviese en sus manos. Es tan preciso en la descripción del tipo de punto y del bordado de la ropa que se puede sentir. Se puede ver. Incluso tocar.

La semana se hacía larga. José trabajaba de sol a sol. Era incansable. Desde las cinco de la mañana que se levantaba para ir a los almacenes del barrio de San Pedro de Barcelona para comprar todo el género y hasta las seis de la tarde que se reencontraba con Gregoria y Senén en casa. Desde la primera parada en el mercado de la Creu Alta de Barberá hasta a la última en Santa Coloma. En medio, eso sí, se premiaba con su menú de bocadillo con cerveza y carajillo. Todo lo saciaba. Energía para el cuerpo. Le encantaba trabajar. Todo el mundo se respetaba: el trato, los proveedores, los clientes, el precio. Todo era un engranaje perfecto que permitía que el negocio creciese al ritmo que lo hacía su cartera de clientes. Sus hermanos le enseñaron mucho, pero lo más vital fue el respeto. Un respeto que también se ganó en el barrio de Santa Coloma. En especial, en el Bar Vítor, el bar bajo la esquina de casa, entre las calles Sardanes y Ginesta, y una peluquería, cuyo nombre recuerda.

Con la triste marcha de los Allué de tierras mañas, llegó la inesperada cumbre de la historia futbolística del sagrado Real Zaragoza. Un brasileño, un canario, un gallego, un madrileño y un aragonés escribían los días más gloriosos del club zaragozano. El *dream team* de José.

En la temporada liguera de fútbol 1963-1964, el técnico del equipo por entonces, el mítico Antoni Ramallets, puso en escena a cinco futbolistas que escribieron los anales de la historia del club maño. En semifinales de la Copa de Ferias ante el Royal Lieja, el técnico alineó juntos por primera vez a Canario, Santos, Marcelino, Villa y Lapetra. A la virtuosa combinación de los cinco se la bautizó como Los cinco magníficos. El apodo les cayó del título de un wéstern de gran éxito en la época: *Los siete magníficos*. José y sus amigos lo die-

ron todo por no perderse ni una ocasión de gol del Zaragoza durante aquellos años. Iban al Camp Nou, a Sarrià, al Lluís Companys y hasta la Romareda si hacía falta. Y si no se podía, se enchufaban bajo la radiofrecuencia de una radio a válvulas alemana, donde José escuchaba cómo llovían los goles y los títulos del que presume ser “su equipo”. Los cinco consiguieron conducir al Zaragoza a cuatro finales de Copa del Rey consecutivas —1963, 1964, 1965 y 1966—, ganando dos de ellas, dos finales de Copa de Ferias —con un título incluido— y una semifinal de la Recopa en 1965.

No obstante, José no fue nunca un gran fanático del fútbol. Ni del deporte en general. Jugó durante años los partidos de solteros contra casados con la Peña A toa pastilla, pero aunque no fue su devoción, sí que reconoce que fue vital para su integración en el barrio y para reafirmar la tierra de donde venía.

Los fines de semana seguían otro ritmo. Lo lenta que avanzaba la semana se agraviaba con la efimeridad del sábado y domingo. A José le gustaba mucho bailar. Le gustaba tanto que recuerda cómo se esfumaban a bailar los sábados noche al Centro Aragonés en el barrio del Raval. Eso sí que lo recuerda. Incluso sabe la calle, Joaquim Costa. Le encantaba también ir al teatro. Al Paralelo. Ahora hace ya más de 25 años que no ha vuelto a entrar. Pero garantiza que allí pudo conocer a una de sus estrellas favoritas: Paco Martínez Soria. Siempre hacía lleno, confirma con firmeza. Tenía —y tiene— devoción por él. Su debilidad. Le suena también pasar muy buenas tardes con un humorista que bromeaba con un teléfono. No recuerda el nombre, pero le salen carcajadas solo de pensarlo. Era feliz. Y eso no entraba en los planes que la suerte tenía previstos para José.

A principios de aquellos maravillosos 70, el futuro de José se truncó. Verano de 1972. Era un martes cualquiera. José ya había recogido y cerrado su día en el mercado de la Creu en Barberá. Estaba desayunando de manera litúrgica su bocadillo con cerveza y carajillo. Era verano y el sol pegaba fuerte. Si la profesión ya acarreaba una presión y un estrés constantes, aquel día José sentía más peso en la espalda. Incluso en el pecho. Y pese a estar a más de 35 grados bajo un sol abrasador, el sudor era frío. Muy frío.

Con todo el cuerpo tambaleante, José consiguió adentrarse en el Citroën. Se abrochó el cinturón no sabe cómo y se lanzó a la carretera por inercia. El negocio era el negocio. Había tres bocas que alimentar en casa y el malestar podía esperar. Qué más daba unas jaquecas insostenibles, unos ataques de ceguera, un hormigueo continuo o que los brazos se le quedasen inmovilizados. José seguía conduciendo. El producto tenía que llegar. Sí o sí. Sea como fuere. La inconsciencia de José se arrastró por toda la C-58 entre Barberá y Santa Perpetua de la Mogoda. El pulso de José se desaceleró y su cuerpo sufrió hasta dos cabeceos de arriba a abajo a modo de aspaviento. Era como si se durmiese al volante. Y así era. José se desmayaba. Se microdesmayaba, mejor dicho, detalla.

José llegó a sufrir múltiples síncope al volante. En medio de la carretera que conduce de Sabadell a Santa Coloma, y a solo justo 3 kilómetros de casa, a la altura de Montcada i Reixach, decidió arrinconarse. En la calzada. En sentido contrario. “Que sea lo que dios quiera”, pensó. El sudor frío no cesó en ningún momento y el sol seguía aumentando su intensidad. José sentía soledad. Y a la vez, prisa. El producto no llegaba, y se conjuró consigo mismo a que llegaría. Y así fue, tras veinte minutos de agonía de parón, la impulsividad de

José le llevó a realizar todo su recorrido habitual. No volvió a sentir síncope, pero el cuerpo de José se paralizaba y contraía más con el paso de las horas.

Con toda la compraventa realizada, el pequeño de los Allué llegó a casa como pudo a las ocho de la tarde. Solo recuerda dejarse caer rendido en la cama empapado por todo el sudor y con todo el cuerpo retorcido. Le suena que su madre le acudiese y que su padre se interesase por su estado. El resto fue historia. José había sufrido un infarto de miocardio. Una obstrucción en todas sus arterias que le provocó una alteración de su latido.

En casa nadie se extrañó. A excepción de una persona. Su sobrino José Miguel, hijo de su difunto hermano Álex. Cada tarde después de trabajar, José iba a Badalona a ayudar a sus sobrinos con las labores del hogar. Pero aquella tarde no apareció. Y José Miguel curioseó hasta Santa Coloma. Entró a la casa de los Allué preguntando por José, y fue cuestión de minutos que ya estaba destino al Hospital de Badalona. Si la primera inspección no proporcionó buenas noticias, los análisis y electrocardiogramas posteriores se encargaron de oscurecerlo todo por completo.

A José se le detectó una malformación genética —como a algunos de sus hermanos— en el corazón que a los 42 años le supuso la invalidez absoluta. Una inverosimilitud para la casa de los Allué. A su joven heredero, su cuidador, su hijo, se le había apartado por completo de cualquier tipo de actividad física. Andar, comer y dormir. Así lo define. El mundo se le caía encima, no concebía de ninguna manera la posibilidad de dejar a la intemperie la salud de sus padres por unos simples diagnósticos médicos. Y la verdad fue más cruel, porque ante

los intentos de José de resarcirse los días posteriores al infarto, sentía que su corazón no latía igual. Su corazón se aceleraba sin ton ni son al mínimo esfuerzo. Sudaba por todo. Y así hasta estar hospitalizado cinco o seis días más al sufrir un segundo infarto durante el periodo de recuperación. Eso agravó el estrés, la presión, la ansiedad, la decepción. Una mezcla de todo, junto al orgullo de un joven trabajador con la única misión de cuidar de sus padres y su tío. La esperanza de casa.

José vivió a la inversa de lo que prometió. No se culpa, ni se disculpa. Se siente muy desafortunado. No por lo que vivió, sino por los efectos colaterales de la enfermedad y la invalidez. Dependió de la ayuda de sus padres y de alguno de sus hermanos más cercanos para afrontar el día a día. Pero su reto mayúsculo de recuperarse jamás lo cumplió. Es más, solo empeoró. Con la edad a José le empezaron a aparecer unos eccemas en la piel de la cara que fueron en aumento. Tal fue el desproporcionado crecimiento de aquellas ronchas que acabó produciendo que uno de sus hermanos lo llevase de nuevo al Hospital de Sant Pau. Cáncer de piel. Poco extendido y concentrado, pero melanoma en su epidermis facial. La operación y el postoperatorio aún son visibles en su rostro. José tiene pequeños cráteres en la frente y le falta la parte superior de su oreja izquierda. Parece un mordisco, bromea. A pesar de saltar y mirar de reojo este baipás, la mala fortuna para José no cedió. Se la volvió a cobrar con él.

José envejeció y con él, sus padres. Los pudo mantener, no de la manera que él hubiese querido, pero pudo. Las ayudas del Estado con el diagnóstico de su invalidez absoluta les avaló una seguridad vital. Mal a su pesar, pero lo fue. A medida que sus padres fueron falleciendo, José empezó a analizar cuál sería su siguiente paso cuando se que-

dase solo. José no quería ser un carga. Y se lo sentía ya con 40 años. Y más todavía cuando falleció su madre y él cumplía los 60. Una de sus hermanas le habló de la posibilidad de acceder a algún convento de carmelitas. No le convenció mucho. Otro hermano, en cambio, le contó sobre diferentes planes sociales que ofrecía la Generalitat. Como ingresar en una residencia. ¿Una residencia? ¿Con tan solo 60 años? Ni él mismo daba crédito. Pero así fue. Desvergonzado, acudió a uno de los centros que le ofrecía el mayor de sus placeres: aire fresco.

José se dirigió a un centro social ubicado en la parte posterior de lo que es hoy el Parque de Atracciones del Tibidabo. La vegetación y la respiración que regalaba la zona transportaban a José inconscientemente a Azpe. Echaba mucho de menos respirar bien. Apartarse de la humedad barcelonesa. José y sus 60.000 pesetas fueron muy bien recibidas por el centro regulado por la Generalitat y custodiado por un grupo de monjas de la Caridad. José disfrutaba de todo tipo de lujos: una habitación gigantesca para él solo con una cristalera que le hacía de balcón a las vistas panorámicas de Barcelona. Allí también conoció a uno de sus mejores amigos, su inseparable amigo Antonio. Antonio Justribó, recuerda.

Ambos eran los jóvenes del centro. Dormían habitación con habitación. Eran inseparables. Antonio era una persona extremadamente sabia y a la vez amable. Enseñó y perfeccionó muchas cosas de José. El pequeño de los Allué nunca se ha cansado de aprender. Antonio tenía una hija que visitaba a ambos a menudo. Simpatizaron mucho. Tanto que las visitas eran conjuntas. Además, era una chica muy astuta. Muy avispada.

Ella fue la primera en detectar aquellos síntomas de lo que son los centros piratas, un término que acuñaron José y Antonio. Según los dos, un centro pirata era un tipo de residencia donde el trato era exclusivo más que inclusivo, donde el rol de los educadores o voluntarios era más bien empujar que acompañar, hablaban más que escuchaban y silenciaban más que favorecer la conversación. El trato seco era un tema aparte. Las 60.000 pesetas salían cada vez más caras. Por ello, la hija de Antonio fue la primera en enterarse de que un nuevo grupo eclesiástico de monjas había abierto un nuevo centro de acogida de este tipo para gente mayor. Fue tan astuta y sagaz que consiguió tristemente separar a Antonio de José y llevárselo al paradigmático destino. Sin Antonio, parecía que no se respiraba el mismo aire fresco, que las vistas no eran tan bonitas y que el trato era mucho peor incluso. Hacer el salto al nuevo hogar de Antonio no era tarea fácil; tenía todas las plazas ocupadas, era más cara todavía y tenía menos lujos. Si se podían llamar lujos.

Al cabo de un mes, José recibió por sorpresa la visita de la hija de Antonio. Esta vino a informarle de que el centro había ampliado su capacidad y que tenían vacantes para residentes. José le pidió si podía acompañarlo aquel mismo día a la residencia para negociar su entrada. José tan solo tenía 61 años. Se plantaron en la puerta y José se volvió a enamorar. El aire era menos fresco, pero se sentía más protegido y acobijado. A su llegada les recibió sor Socorro, la monja líder de la hermandad, con un rostro que desprendía serenidad, paz y amor. La hermana se vio sorprendida por la edad de José y su situación. “¡Usted es muy joven para estar ya aquí!”, recuerda que le espetó. Pero si sor Socorro era todo bondad, José desprendía el doble. Y él lo sabía, y todavía lo sabe. No había enfermedad que le quitase ese pico de oro. Esa tremenda genialidad por el don de la palabra.

José consiguió ganarse una plaza en el Institut del Desert de Sarrià bajo un corredor de asombro de las hermanas que componían la hermandad al mando. Se mudó el mismo día. Dio portazo a su residencia y voluntarios piratas, y se bajó unos kilómetros más abajo para Sarrià. Del mismo modo, y para ratificar su deseo de permanecer en su nuevo hogar, José ofreció pagar 10.000 pesetas más que el resto, un total de 70.000. Era caro, pero la felicidad de sentirse mejor cuidado y de estar cerca de Antonio era superior. Luego se lo rebajarían a 60.000 pesetas, pero el esfuerzo valía más que la pena.

Su llegada revolucionó el centro. La gratitud y la juventud de José y Antonio les llevó a apoderarse del cuidado de toda la jardinería y botánica del recinto. Se encargaban tanto del riego como del corte, la labranza, el abono, la limpieza de hierbajos y la recogida de frutos. Y todo a su gusto. Se camelaron la confianza y la ternura de las trece monjas regentes de la residencia, y les pagaban los viajes y las dietas que realizaban por todo el territorio español. Juntos montaron una choza en el jardín en la que colgaban sus mayores hazañas: unos pepinos dignos de récord Guinness. José conserva foto de ello y de ellos. Pintaron de vida verde el recinto y con él, a sus habitantes. También consiguieron que les pusieran una habitación doble que compartir en una de las zonas más nobles —si es que las hay— del Institut del Desert de Sarrià. Jugaban a cartas, al dominó, salían a pasear. Fueron inseparables. Ni la llegada de una pareja pudo hacer que los separasen de dormir el uno junto al otro. Se necesitaban y se retroalimentaban. Vivían su segunda juventud. Eran los jóvenes y cuerdos de la residencia. O eso dice José. El Institut del Desert de Sarrià les parecía el paraíso.

Los días volvían a pasar rápido. Vivía intensamente, a su manera, pero intensamente. En un abrir y cerrar de ojos, la Arcadia de José en el Institut de Sarrià se fue desvaneciendo. El ánimo de Antonio se fue deteriorando, las monjas cada vez eran menos y los residentes cada vez más mayores. El jardín se fue apagando entre maleza y enredaderas. José envejecía. Y con él, el resto. Cada vez se hacían menos escapadas y coger el autobús de línea a media tarde parecía una odisea. José sentía soledad de nuevo. Nunca fue una persona de amistades de larga duración, así se lo había impuesto la vida. Y también la enfermedad. Al mismo tiempo, un hermano le hizo saber que habían vendido el piso de Santa Coloma y su Citroën gris claro por un Seat 850 Especial.

Antonio murió hace ya diez años. Y con él, parte del espíritu joven de José. Le apagó el carácter. Se volvió más conformista. El aire de Sarrià ya no olía a Azpe. El amor de las monjas se institucionalizó. La habitación número 3 con vistas a la de Antonio se sustituyó por una interior en el sótano. Ya no se cantaban tantos goles en el Bar Vítor desde la Romareda. Dejó de sonar música en el Centro Aragonés. Las calles de la Barceloneta se vaciaban. Y hasta dejó de venir la hija de Antonio. La fortuna que heredó le hizo perder su arraigo con el centro, con José y hasta con su hermana pequeña, a quien no le dejó ni una pizca de la herencia. José se desilusionó y la rutina bastó para sobrevivir.

José nunca ha vivido de lujos. Más bien se los ha creado. La vida en el Institut del Desert de Sarrià no le ha cambiado la vida, pero se la ha mejorado. Incluso asegurado. Le ha permitido conocer el amor, la diversión y la amistad. Le ha devuelto el contacto con la natura-

leza y con Azpe. Con su hogar. Con sus padres y con sus hermanos. Se ha profesionalizado en el arte de tomar descafeinados, de comer naranjas y le ha convertido en uno de los mejores jugadores del programa ¡BOOM! Se sabe, casi, y solo casi, todas las respuestas. Se ha fidelizado como un pasajero habitual de la V7. Se ha convertido en un transeúnte transparente de la plaza Reina Elisenda. Y con todo, José sigue siendo pulcro, detallista y fino como ochenta años atrás.

Las gafas impolutas, la barba siempre bien recortada y rasurada, la camisa azul claro bajo ese jersey verde de pico delatan su saber hacer. Su saber transmitir y hacer sentir. Sus manos rugosas aprietan siempre con fuerza. Sea el bastón, el reposadero de brazo de la silla o una mano. Medio encorbado siempre por sus dolores de lumbares, refleja también de primeras una mirada de desconcierto o desconfianza. La acupuntura que le aplican cada lunes le sacia hasta el viernes. Pero José es bondad. No se asemeja al José de quien todos hablan. José a solas es lúcido y pícaro. No le incomoda tema alguno. No le incomoda la vida, la muerte o cualquier enfermedad posible. Ni siquiera se encoge al reconocer que no le importa no haberla compartido con una persona especial en concreto, porque él la vivió impuesta con quien más quiso y querrá. Habla de sí mismo por primera vez. Muestra empeño y deseo por recordar. Y todavía más por explicar. Sus pausas son largas, como si humanizase los puntos y aparte. Mira siempre de frente. Y siempre, siempre, acaba sonriendo. Porque dice que su vida fue dura, pero aún lo pudo haber sido más. Y sonrío.

Le gusta intimar porque le permite conectar de nuevo. Cuando se olvida de la anestesia indolora de la acupuntura, se abre y se sincera. Arrincona su fachada de malestar y cara refunfuñada y habla eternamente. Tiene mucho por contar. Incluso le sabe a poco. Siem-

pre quiere dar un detalle más. Una historieta más. Una foto más. Se siente realizado. Consigue recordar y puede explicar. Le gusta la intimidad, por eso su discurso se frena cada vez que alguien irrumpe en la sala, el jardín o en la biblioteca. Es su momento. Se siente más cuerdo que nunca en un lugar en el que la lucidez se ha difuminado ya, asegura. En su universo geriátrico, solo él está cuerdo. Créanme. Es más, créanle.

José siempre dirá que le faltó salud. Y negará su vida impuesta. Pero José será el aroma de Azpe, los viajes en capacho con Senén, los días de pesca de barbos, las escapadas nocturnas a las fiestas populares, María Teresa, Rincón de Medik, los bocadillos de sardinas, los cinco euros de Saturnino, la Barceloneta, los Cinco Magníficos, Santa Coloma de Gramenet, el Citroën comprado a letras, las residencias pirata, Antonio, el jardín, los pepinos gigantes y el Institut del Desert de Sarrià.

La mala suerte le propuso un guion y él bordó la interpretación. Le dijo qué viviría, pero nadie supo decirle cómo hacerlo. Y es porque, realmente, José fue, es y será siempre el auténtico protagonista de su mejor suerte: la vida.

La segona vida de la Dolors

Por David Recasens

Dilluns, 3 d'agost del 2015.

Ella. La Dolors.

Asseguda a una cadira.

Dilluns, 3 d'agost del 2015. Ella. La Dolors. Asseguda a una cadira. Amb una roda a cada banda. Vestida de diumenge. Els seus peus no saben trepitjar. Els genolls es miren, però no respiren. El pit no té esperança. Mirada a terra, perduda, sense vida. Ja no és ella. La decisió està presa. El desballestador l'espera. Diuen que és estiu, però allà dins no hi ha estacions. No hi ha temperatura. No hi ha temps, ni existència. Només ànimes. Ànimes deixades que recorden en silenci. Tancades, encaixades, malaltes, estimades, però desestimades, fosques, dèbils, esvaïdes. Les rodes de la cadira comencen a girar. Es dirigeix cap a l'entrada. Un portal gruixut de fusta vella clausura aquest recinte poc encoratjador. A mesura que s'apropa, la portalada s'obre a poc a poc a toc de grinyol. La fetor de l'edifici entra pel nas de la Dolors, que ni tan sols s'immuta. Ociosa, abatuda.

Ja és dins. Les parpelles no tenen força per alçar la vista. Millor. No veurà el paratge del seu final. Un lloc nou, desconegut, tenebrós, on la claror de l'exterior no es pronuncia per cap racó. Les ànimes l'envolten. Unes veus li diuen que té una habitació preparada per ella. Per a la Dolors. Per a aquesta dona que ja no és dona. Ja no és res. Les rodes de la cadira la dirigeixen cap a l'ascensor. Sembla que l'habitació està a la segona planta. Cap amunt. Cap al cel, però aquí el món està cap per avall. Se senten crits de desconsol, de desesperació, de patiment. Com un escorxadador. Una esgarripança recorre el cos de la Dolors. Els dits de les mans tremolen. És por. No hi ha marxa enrere.

Segona planta. Un passadís llarg i ample. La cadira segueix rodant cap a l'habitació. Amb lentitud, sense aturar-se, com un cotxe elèctric amb poca bateria. Tot el corredor és ple de portes a ambdues parets. Són les cambres de les ànimes desolades i engarjolades que es difuminen dia rere dia. De cop i volta la cadira s'atura. A dos me-

tres del final del passadís. Gira sobre si mateixa noranta graus cap a la dreta. Habitació número 59. És aquesta. Aquí s'arxivarà la Dolors. Romandrà classificada en escassos metres quadrats fins que s'esmicolin totes les seves peces. Ha deixat de formar part de la societat real. És un destorb, un organisme espatllat sense reparació possible, és més convenient aïllar-la i que no molesti els vàlids.

Així veuen, sense tenir miopia, milers de persones grans quan entren per primera vegada a una residència. Tot sembla gris, negre, trist i esfereïdor. Molts d'ells se senten portats a un indret perquè acabin d'anar-se'n sense empipar ningú, com una ferralleria. Estan convençuts que aquest és i serà el seu paisatge fins que s'acomiadin de la humanitat. No obstant, la Dolors no ho sentia així. Va entrar en les pitjors condicions possibles i gairebé sense consciència, però sabia on anava. Ella hi volia anar per viure millor. Ho va triar pel seu bé i pel bé del seu entorn.

“Vaig quedar molt marcada pel que vaig viure a casa.”

Nascuda a Barcelona el 15 de novembre del 1933, al carrer Aragó entre Nàpols i Sicília, la Dolors, la petita de tres germanes, venia al món en una època complicada políticament i socialment. Amb dos anys i mig a les cames, va esclatar la Guerra Civil espanyola i va haver de refugiar-se amb la seva família a Vilafranca del Penedès. En aquella casa no van arribar mai les bales a les parets, però allà es va viure un dels moments familiars més tràgics. La seva germana mitjana va morir de tuberculosi amb només quinze anys. Va ser un cop molt dur, sobretot per a la mare, que va entrar en una depressió tan profunda que va quedar eclipsada. De fet, la Dolors no recorda gaire

la seva figura materna i parla més del seu pare i la seva àvia. Tot i aquesta pèrdua, la curta edat de la Dolors va fer que tingués un bon record d'aquest període, ja que sortia a jugar, es divertia, no li faltava mai menjar —era la petita— i llegia *El Patufet*. Va viure en aquesta bombolla fins als set anys, en què va tornar a Barcelona i va entrar per primera vegada en una escola.

La seva infància, la va passar sota una educació catòlica, repartida entre dos col·legis: les Dominiques i les Escolàpies. Tot i reconèixer que encara va a missa els diumenges, la Dolors maleeix aquella docència religiosa i la culpa de molts problemes que ha tingut al llarg de la seva vida per conèixer-se a ella mateixa: “Tot eren normes. Les monges ens tenien a ratlla. Tot el que ens agradava, era pecat o ens engreixava. Jo m’ho creia tot”. De tota manera, ella tenia els seus instants de rebel·lia juvenil: “Ens deien (les monges) que si resàvem el primer divendres de cada mes durant nou mesos, anàvem al cel. Jo no ho vaig fer pas, encara m’esperen”.

El que vivia a casa tampoc la va ajudar massa. La tuberculosi va tornar a picar la porta i es va endur el seu pare per davant, la mare, depressiva, es trobava desconsolada i era com un fantasma, i amb la seva germana no s’hi entenia massa i vivien estones de tensió perquè tenien caràcters molt diferents. En aquest ambient tan poc idíl·lic i per tal de no discutir i enfonsar més la mare, la Dolors decidia abstenir-se callant i tancant-se a la seva habitació, donant l’esquena a un món on no se sentia identificada. Per sort, hi havia una persona que la va fer créixer més que ningú i va ser la seva referent per tornar a encarar la vida: la seva àvia materna, la Manuela. Una dona analfabeta, però molt forta, llesta i viscuda que la va “omplir de coses bones” i li va donar vitalitat per tirar endavant: “Li dec moltes coses a la meva

àvia. Ella no s'acovardia de res i em va ensenyar a saltar els obstacles de la vida. Vaig tenir dues mares”.

Arribada a l'adolescència, com moltes altres noies de la dècada dels quaranta i cinquanta, la van enviar a l'associació Orientació Catòlica per a Senyorettes Oficinistes per formar-se com a secretària. Allà va realitzar durant dos anys, un parell de cursos d'administració i va poder entrar en el mercat laboral treballant en un laboratori farmacèutic.

Amb 23 anys, la Dolors va conèixer en una festa de Nadal d'un centre parroquial en Joaquim, un publicitari de comptes que treballava per diferents publicacions. La va deixar meravellada. De fet, més que un encreuament intens de mirades, la jove parella de feligresos es va enamorar mitjançant una escena sensorial sonora. La projecció d'una pel·lícula va ser la culpable. Llums apagats. Aquest bon home s'asseu al costat d'ella i li diu quatre coses a cau d'orella. Els colors d'aquella veu masculina li van fer oblidar quin llargmetratge estava veient. A partir d'aquell moment, van connectar i es van anar trobant fins a quedar endollats.

“Dependre del meu marit em pesava molt.”

Van festejar durant tres anys, fins al 1960, quan van decidir casar-se. I un cop casats, se'n van anar a viure feliçment al carrer Santa Amèlia, del barri de Sarrià. Amb en Joaquim, la Dolors va començar a conèixer el seu cos i a lliscar lentament pel tobogan de l'amor. Tot un repte per a ella: “Ningú m'havia explicat res sobre la sexualitat, ni a l'escola, ni a casa; va ser molt difícil per als dos i per a mi, especialment. No sabia què havia de fer, ni com solucionar els conflictes.

Era una cosa tabú, una porta tancada”. No obstant això, tots dos van superar les dificultats.

A partir d'aquí, la vida de la Dolors va canviar radicalment. En només sis anys, va parir els seus quatre fills: en Quim, la Núria, en Francesc i en Jordi. I potser n'hagués tingut algun més si no s'hagués pres anticonceptius. De manera forçada, va deixar la feina i es va dedicar exclusivament a cuidar-los. Es va convertir llavors en una dona més que depenia dels diners del seu marit i era la mestressa de casa. Netejava, cuinava, curava i organitzava. Tot allò que no li havia agradat mai i no l'omplia com a persona en cap concepte. Tan sols ho feia pels seus fills i perquè algú ho havia de fer. Únicament descansava quan en Joaquim tenia vacances i passaven l'estiu a la Garriga. Malgrat portar un estil de vida patriarcal, la Dolors inculcava valors feministes a la família: “Tots els germans, siguin homes o dones, havien de fer de tot a casa i els vaig ensenyar que havien de ser independents i que no havien de dependre de ningú”. I així d'orgullosa parla actualment de les seves criatures: “El Joaquim és metge de cures intensives, la Núria és mestra i directora d'una escola pública, el Francesc viu de la música tocant el clarinet i el Jordi és dissenyador gràfic. Els quatre són el més important que m'ha passat a la vida, perquè els he portat a dins i els he vist créixer. És indescriptible”.

El somriure de mare orgullosa que se li dibuixa quan parla dels seus fills no perdura massa. El seu cor també li recorda que ha estat durant molts anys com *La noia a la finestra* de Dalí i que s'ha sentit més una dona amb un camí preestablert. Somiava des de la vida quotidiana tot allò que volia ser en aquell món diví. Si bé tenia barreres, la Dolors volia fer saber que era una persona avançada al seu temps i, ocasionalment, treia forces per fer alguna gesta per demostrar unes

capacitats i uns drets els quals, per tradició, han estat reservats als homes. Davant l'escepticisme del seu marit, ella es va treure el carnet de conduir i va poder agafar el Seat 600 i portar la família d'escapada. “En Joaquim no em deixava agafar el cotxe. Deia que no conduïa bé. Però jo sóc molt xula i res m'espanta. Inclús em van posar una multa per excés de velocitat”, assegura la Dolors. I sense deixar de cuinar i posar rentadores, cercava qualsevol segon per fer quelcom que li donés la gana: llegia novel·les de tota mena i escoltava música, des de Wagner fins a Raimon, passant per l'Édith Piaf i el Sabina.

“Va ser l'època amb més tensió, però li dec moltes coses.”

L'any 1974, l'entorn i l'escenari de la Dolors va canviar, però van venir nous problemes. En Joaquim i ella van comprar una enorme casa d'estiu de tres plantes situada a Vallvidrera. Ells dos dormien a dalt, els tres nois al mig i la Núria a baix. Aquest nou habitatge va permetre tenir més espai per a tothom, però a la llarga no va esdevenir a més tranquil·litat. Els primers anys van ser molt calmats, i la Dolors va aprofitar l'avinentesa i es va permetre el luxe, amb 50 anys, de començar la carrera com a assistent social: “Em preocupava la misèria, les desigualtats i volia entendre els altres per ajudar a resoldre els seus problemes. M'agradava molt, però no vaig poder obtenir el títol perquè no tenia el batxillerat”. Amb la mateixa edat, també es va aventurar a aprendre a nadar a la piscina de Can Caralleu, a viatjar per Europa —es va enamorar de la ciutat de Venècia— i, fins i tot, a afiliar-se al PSC perquè estava enamorada del Pasqual Maragall.

Nogensmenys, la motxilla de la dependència estava plena de roques massisses i la Dolors cercava impetuosament com valorar-se. Amb 58

anys, va voler tornar a treballar. La dona del davantal i les sabatilles va sortir del domicili i va anar a fer un curs al centre cívic del barri en què ajudaven a trobar feina. La benastrugança va jugar de la seva part i va trobar un lloc com a secretària en l'Associació Espanyola Contra el Càncer (AECC). Però al cap de poc més d'una dècada, es va acabar la quimera. A en Joaquim li van diagnosticar la malaltia de Parkinson. Va ser un cop familiar molt dur. Com si un terratrèmol els hagués sacsejat i s'hagués emportat les parets de casa. La Dolors es va haver de multiplicar per dos. Anava de bòlit, però hi havia una part interior que desprenia un petit acontentament davant tota la tensió que duia, ja que havia passat a ser una persona independent i valorada després de molt temps, i podia fer allò que sempre li havia fet il·lusió: convidar la família a dinar, comprar-se roba amb els seus diners, pagar-se una escapada o fer cursos d'escriptura. No dependre de ningú també la va fer revifar i adonar-se de coses que mai havia observat fredament. Aquestes noves perspectives la van fer sentir-se com un espectador en una sala de cinema. Volia viure diverses vides. La seva imaginació no s'aturava. Tancava els ulls i es veia radiant i presumida, com ella solia ser. Es veia capaç de proposar-se reptes i assolir-los sense tenir la mà agafada a la butaca. Tenia ganes de fer moltes coses, però alhora, també havia de cuidar el seu marit.

Al llarg dels anys i passada la jubilació —als 67 anys—, la Dolors feia honor al seu nom i acumulava, cada vegada més, un cansament físic i mental que l'anava envellint com un moble de fusta sense envernissar. Tot i contractar un noi perquè l'ajudés amb en Joaquim, estava esgotada. Gastava les poques forces que li restaven a quedar setmanalment amb el seu humil grup d'amigues, unes dones que compartien les mateixes circumstàncies de vida. Els seus marits també patien de Parkinson. En definitiva, la Do-

lors tenia un pèl més de llibertat, tanmateix tornava a ser aquella dona amb davantal i sabatilles i amb menys energia que abans.

“Me’n vull anar.”

Passat el temps, però no la claror, l’any 2015 va ser un punt d’inflexió i de no retorn a la seva vida. Ella no era conscient que durant tota aquesta llarga temporada de posar anys a la vida i no vida als anys se li anaven col·locant una sèrie de fitxes de dòmino pel camí. El que no sabia és que ella era la primera peça. Un bon diumenge 12 d’abril, la Dolors passejava tranquil·lament pel camí del parc de la Budellera. De sobte, va col·locar malament el peu dret, es va desequilibrar, no va tenir el reflex de posar les mans i va caure directament de cap contra el terra de pedra. El cop va sonar per tot Vallvidrera, però estava completament sola. Ningú la podia ajudar. El mal era molt intens. Altrament eren uns 81 anys que havien viscut absolutament de tot. No era ni un primer plat aquesta caiguda. Es va aixecar. Tenia tota la cara morada. L’acumulació de sang sota la pell era evident. Res la va aturar. Va tornar a casa com si tan sols vingués d’un combat de boxa. Es trobava prou bé, però va avisar la família i la van dur a l’ambulatori. S’havia de descartar qualsevol problema. Després d’unes proves, els metges li van assegurar que no s’amoïnés, que era una ferida superficial.

Un parell de dies després, el cap de la Dolors va tornar a patir un traumatisme. Ajudant el Joaquim, es va desequilibrar i es va donar un toc amb la taula del menjador i tot seguit es va desmaiar. Ara sí que va ser definitiu. La segona peça del dòmino també era ella. El seu crani estava molt dèbil. No semblava que li quedés massa temps. Tot

indicava que ella no només era les dues primeres peces, sinó també la resta. Per sort, el cuidador d'en Joaquim treballava els dimarts i la va veure estesa a les rajoles. Va avisar els fills i la van portar ràpidament a l'Hospital Vall d'Hebron.

Confirmat. Vessament cerebral. Calia una operació urgent. Direcció quiròfan. Tot pintava magre i la família no disposava de massa esperança. Vuit dècades viscudes desplomades per una mala passa. El destí, cruel, s'havia pronunciat. Cirurgia cranial en marxa. Escaire i cartabó per creuar una línia pel cantó esquerre de la testa. Comença el drenatge. Qui ho hauria dit dos dies abans que aquella Dolors que respirava l'aire de Collserola ara estaria intubada i amb un catèter al cervell. Bassa buida i cap cosit. Aparentment estava tot correcte, però les aparences enganyen. No tot estava bé. Després d'estar tres setmanes a l'hospital, van enviar la Dolors al servei de convalsència del Parc Sanitari Pere Virgili. Els metges creien que allí podria fer una bona transició rehabilitadora al domicili. No va ser així. No podia caminar, havia perdut molta memòria i no reaccionava. Era capaç de confondre la seva filla amb la seva germana morta, i quan li deien la veritat, preguntava que qui era el pare. Li feien proves dia sí i dia també, però no trobaven res estrany. Al cap d'un mes, i sense haver revelat cap símptoma de millora, la van tornar cap a casa.

Al llit, al menjador, a la cuina, al carrer, al parc, era igual on fos, ella no hi era. La dona autònoma i que cuidava de tothom, estava gairebé vegetativa i s'havia tornat totalment dependent. Els fills van entrar en acció i van voler tornar tot allò que la seva mare els havia donat. Treien hores lliures de sota les pedres. Tenien una feina, parella, mainada i altres obligacions. I no va ser fàcil per a ells haver de dutxar, donar de menjar i ajudar en tot el que necessités per tal que pogués

sobreviure. I sobrevivia, perquè no vivia. L'ànima estava en un altre món esperant que aquell cos amb qui havia estat dins tants anys tornés a funcionar. “Pesava 37 kg, com si estigués en un camp d'extermini. Tot em costava molt i era un esforç sobrehumà. No podia ni obrir les mans. La meva filla em va dir que semblava que estigués en un pou i que no sabia on agafar-me”, recorda la Dolors amb els ulls plorosos.

No tot acabava aquí. Quan es van començar a veure els primers indicis de millora —formulava frases o recordava més coses tant del passat com del present—, un dissabte 25 de juliol, només quatre mesos després de la caiguda, va morir en Joaquim. Massa gotes d'aigua per a un got que ja vessava. Tots aquells petits avenços que havia fet la Dolors, se'n van anar en orris. La corda que havia aparegut per sortir del pou, no estava lligada a cap banda. Extenuada, rendida i viuda. El seu cor ja no podia més: “Jo ara ja en tinc prou. Jo me'n vull anar. Que m'ajudin els metges”. Aquestes tres fases letals van glaçar la família. Ja ho havia decidit. Estava cansada de lluitar a contracorrent i volia empènyer particularment les fitxes que quedaven del dòmino. Els fills no sabien com convèncer-la que no abandonés, perquè en el fons entenien que no li quedava més força per tirar endavant. Ara bé, la Núria va provar de tocar la fibra que encara oferia aquell estímul positiu per una dona que només volia deixar de patir: “No et faria il·lusió viure a través nostre i dels teus nets?”. La Dolors es va quedar rumiant uns segons i va contestar: “Posposo la decisió”. Segurament, no va ser la resposta que esperaven, però va servir per dissipar el pessimisme i aixecar el cap en general. Davant la conjuntura, per primera vegada es va posar sobre la taula la possibilitat que la Dolors entrés a una residència. Sorprenentment, ella ho va encaixar molt bé i li va semblar una molt bona idea: “Vaig creure que no havia de ser una càrrega per als fills. Ells tenien la seva vida i necessitaven lliber-

tat per gaudir-la. Ells no havien de cuidar una mare dependent, així que vaig demanar d'anar a la residència”.

“Mai és tard per construir-se.”

Dilluns, 3 d'agost del 2015. Residència Institut del Desert de Sarrià. Habitació 59. La Dolors estava asseguda a la cadira de rodes i sola enmig de quatre parets. Un armari encastat, un llit individual, un parell de llums, una cadira, una televisió i un bany estret. Tot i haver triat aquest nou domicili, arribava en unes circumstàncies físiques i psicològiques deplorables, amb infinitat de dubtes sobre el seu futur. Feia gairebé mig any que no aixecava cap i els primers mesos al geriàtric van ser terriblement durs. Els seus ulls eren el reflex del seu estat. No miraven enlloc, perquè aquell cos de 82 anys no estava enlloc. No tenia presència. El cor bombejava perquè li feien absolutament tot: la dutxaven, la vestien, li canviaven els bolquers, li donaven de menjar; com si tornés a ser un nadó. No obstant això, el seu aspecte no canviava. Era desesperant. L'esperit fort de la Dolors, que tantes situacions havia superat, estava empresonat i no li havien anunciat el temps de condemna. Una sentència que el vigoritzava dia rere dia fins que va dir prou.

Quan es va complir el quart mes de vida en aquella llar, va treure puixança d'on ningú hauria imaginat mai. En el balcó principal de la residència que dona al passeig Santa Eulàlia, la Dolors va dir que creia que podria caminar. Amb poca esperança, dues treballadores la van aixecar de la cadira i ella es va recolzar a la barana. La concentració i l'expectativa eren màximes. Tant era així que l'entorn semblava que anés a càmera lenta, com si la barcelonina fos en Neil Armstrong.

Només una petita passa seria un gran pas per a la Dolors. I en efecte, va aconseguir doblegar el genoll de la cama dreta cap amunt i va desplaçar el peu uns centímetres cap endavant. A continuació va fer la mateixa acció amb l'esquerra. Déu n'hi do. No havia fet una, sinó dues passes. Es va moure dempeus després de molt temps asseguda i tirada per dues rodes. La cara li va canviar completament, la felicitat era indescriptible i va cridar sense parar: "He caminat, he caminat!". Estava tan contenta que li va explicar a tothom qui es trobava pel camí. Sabia perfectament la importància d'aquell instant: "Vaig reiniciar com un ordinador, va ser com si m'haguessin reprogramat. Aquell dia em va canviar la vitalitat. La bombeta de l'esperança i l'optimisme es van tornar a encendre". Aquella passa va significar molt, va ser un senyal que l'autèntica Dolors volia seguir fent camí sense aturar-se ni mirar enrere.

A partir d'aquell moment, va decidir llevar-se amb més força cada matí i va anar millorant-ne la mobilitat, tot i que seguia sent molt reduïda. Però no era excusa. Ella volia seguir creixent. Es va adonar que a la residència ho tenia tot fet i que tenia més per temps per a ella, una cosa inimaginable feia uns mesos. Va voler aprofitar que ja no s'havia de preocupar de les tasques diàries de quan vivia a casa, i va voler fer tot allò que abans li dibuixava un somriure. Va recordar que li encantava llegir, escriure, escoltar música, debatre sobre política, parlar amb els seus fills, quedar amb les amigues; en definitiva, tornar a lligar-se a la vida. No obstant això, la Dolors portava moltes capes a sobre que havia anat acumulant durant molt de temps, fruit de la convivència familiar en la guerra i la postguerra, la mort prematura de la seva germana i el seu pare, l'educació religiosa, la dependència cap al seu marit i la mort d'aquest, i un llarg etcètera que no l'ajudava a ser ella mateixa. Aleshores, coses del destí o no, les seves

lectures la van portar a tenir curiositat pel budisme, va pensar que els ensenyaments d'aquesta doctrina oriental la buidarien dels mals pensaments i les justificacions, i s'ompliria de coses bones. “Medito cada dia. És el meu moment. Em relaxa i estic en pau amb mi i amb tot el que m'envolta. Ara és quan em sento valorada, abans tot era culpa meva”, assegura la Dolors.

Actualment camina per si sola —només amb l'ajuda d'un bastó—, fa el que més desitja, està contenta i no té mai una mala cara per a ningú. Veu la vida com un riu, valora el passat i viu el present. Els seus fills —que van ser clau en l'inici de la remuntada de la mare— coincideixen que és la millor època de la seva vida i que és difícil d'explicar com ha arribat fins aquí venint d'unes condicions poc encoratjadores. Veritablement, la Dolors ha donat una lliçó a tothom mostrant-nos que encara que estiguis limitat físicament, t'has de marcar objectius i viure el moment; que sempre pots fer alguna cosa per mantenir-te despert; que si esperes estar com una planta, estaràs com una planta. Ella no només creix, sinó que floreix. En definitiva, la Dolors viu amb plenitud la seva segona vida.

Mi vida sigue

Por Clàudia Pons

Tengo el corazón contento,
el corazón contento, lleno de alegría.

*Tengo el corazón contento,
el corazón contento, lleno de alegría.
Tengo el corazón contento
desde aquel momento que llegaste a mí.*

La veu de la Marisol arriba a la recepció i s'enfila per tot l'edifici de la residència Desert de Sarrià, el geriàtric situat a la part alta de Barcelona, just als peus de la muntanya de Vallvidrera. Com cada dijous, la Pilar i les seves companyes han aplegat tots els avis al menjador per fer el taller. Avui toca el de gimnàstica musical.

—*¡Vamos a bailar, señoras y señoras! Muevan sus caderas, sus brazos al ritmo de la música. Que yo sé que esta canción se la conocen muy bien*—. La Pilar controla la música a través del seu telèfon mòbil, connectat a uns altaveus que projecten el so a alts decibels. La majoria d'avis canten a plens pulmons. N'hi ha que s'han aixecat per ballar sols o amb el bastó i d'altres que observen l'espectacle asseguts en una cadira de rodes. Però també n'hi ha algun que no es mou.

Al fons de la sala, convertida en pista de ball per una estona, hi ha la Mercè. Duu un mocador de seda lligat al coll i els ulls carregats d'emoció. Tota ella és petita. Té una boca de pinyó i uns llavis prims —es fan invisibles quan somriu— que contrasten amb el nas prominent. Darrere les ulleres de pasta lila s'amaguen dues ametlles expressives, que van sempre acompanyades d'arrugues prominents al front. El seu cos té reminiscències del que un dia va ser una dona valenta, però asseguda sobre les rodes es veu arraulida i fràgil. Dels bracets, que s'acomoden com poden sobre els recolzabraços, en neixen les mans venoses, de dits llargs i prims i ungles detingudament pintades de rosa.

La Marisol la transporta temps enrere, una tarda calorosa de juny dels anys seixanta. Porta la roba del diumenge, un vestit fresc de volants que en girar s'estarrufava i la fa ballarina uns instants. Les arracades de perles lluen sota els rajos impassibles d'un sol aclaparador mentre, agafada de la seva amiga Encarna, es dirigeix a l'envelat de la plaça Eivissa. Joves, resplendents, plenes d'un esperit infinit, les dues noies esperen assegudes de cara a l'orquestra que algú les tregui a ballar.

Enmig de la multitud, apareix ell. El Manolo li envia una mirada furtiva acompanyada d'un gest amb la mà alçada. D'entre totes les cabelleres al vent i les sabates de taló baix, només la veu a ella. La Mercè retorna la salutació amb un lleuger cop de cap afirmatiu i la sang recurrent-li l'ésser a mil pulsacions. Ell creua la plaça amb decisió, però el temps sembla haver-se fet elàstic, etern, i té la sensació que no arribarà mai al seu encontre. Ella el veu apropar-se també a càmera lenta, mentre tremola tota. Les paraules són innecessàries, perquè els dos saben que l'objectiu és unir-se en la dansa. Els cossos s'aproximen cada cop més, les galtes es freguen i la Mercè busca recuperar la respiració perduda en l'esglai de joia. En l'ambient es barregen i floten les seves fragàncies. No existeix ningú més que ells dos fent voltes sobre els seus peus. Ell fa baixar les mans més enllà de la cintura amb un moviment inconscient però ella, avergonyida i prudent, l'obliga a retornar a la posició inicial. No vol que es traspassin els límits avui, malgrat que sap que aquell encontre marcarà la resta de la seva existència.

Quan la vaig veure per primer cop, per a mi aquell posat juvenil era inimaginable. De primeres, se'm va encongir el cor. Vaig pensar en la feblesa d'aquell cos desgastat pels anys, en la soledat intrínseca de

la vellesa que es projectava davant meu. Vist en perspectiva, tots els estereotips imaginables sobre aquesta etapa de la vida es van concentrar en la imatge de la Mercè: deu sentir-se trista i dependent de tothom, segur que no s'ha adaptat a la vida de la residència i es resigna a fer tot el que li diuen.

—Hola senyora Mercè, soc la Clàudia —vaig seure sobre els meus genolls perquè els nostres caps es trobessin a la mateixa alçada. Em va somriure amb els ulls.

—Clàudia, com aquella fruita... ara no recordo com es diu, però hi ha una fruita que porta el teu nom —es va posar les mans al front per concentrar-se, com si pogués trobar la paraula només de fer aquell gest.

—La pruna clàudia, senyora Mercè.

—Això mateix. Fes-me dos petons i no em tractis mai més de senyora. Ets tu que em faràs més gran si em parles de vostè.

Més que una demanda, era una ordre. Vaig obeir tot maleint la meva primera impressió, que va esvaïr-se en segons. La Mercè era —i és— una dona segura, valenta, sense pèls a la llengua. No s'esforça a demostrar-ho i potser per aquest motiu cal més que un primer cop d'ull superficial per adonar-se'n.

Ara, des de la seva cadira de rodes, mou els braços i les mans a l'estil Rita la Cantaora i segueix el compàs. Esbufega, s'eixuga la suor del front i treu l'ampolla d'aigua de dins la bossa que descansa en els seus genolls. Fa un glopet d'ocell i torna a la càrrega. De totes les ac-

tivitats que li ofereix la residència —fan tallers manuals, excursions durant tot el dia en algun indret de la ciutat, exercicis de memòria i dinars amb amigues al barri de Sarrià— les de música són les seves preferides.

—No canviaria res d'aquesta vida, però m'hauria agradat ser cantant. Ho porto a les venes des del primer dia que vaig venir al món—. Filla única, de pare militar extremeny i mare catalana, va néixer l'agost del 1943 a la casa familiar que tenien al Poble-sec. Amb un fil de veu dèbil, explica que quan la seva mare donava a llum la “Merceditas”, un orguenet omplia el carrer Concòrdia amb les deu melodies. La llevadora li va dir al pare que m'agradaria la música i així ha estat. La sento dins meu avui, amb 74 anys.

La Merceditas s'imaginava fent gires pels escenaris del país des que era ben petita. Als sis anys, quan la família va traslladar-se al barri de la Sagrera, de pisos alts i plantes baixes amb jardins, va conèixer l'home de l'acordió. Era un veí de l'edifici que passava les hores obrint i tancant la manxa de l'instrument al pati comú, on s'acabaven reunint els residents del voltant. Sovint, aquell senyor gran, gros i calb interpretava cançons apassionades i ella posava la veu.

—*Francisco, tengo que decirle que su hija canta muy bien. Le aconsejo que la lleve a estudiar solfeo para que haga carrera* —l'home de l'acordió apostava per la jove Mercè, però el seu pare no va tardar gens a treure-li del cap. Estava convençut que aquelles senyores de faccions fines i cos abrupte amagaven secrets impurs darrere cada actuació. No es volia ni imaginar la seva filla buscant-se la vida en una indústria pervertida i perversa que convertia, segons el seu parer, qualsevol dona en prostituta.

En un temps on escollir no era una opció, la Merceditas va haver d'enterrar l'anhel de triomfar en el món de l'espectacle i va decidir començar el curs de *Corte y Confección* a Horta. Els estudis li van permetre treballar a la boutique Choses, situada al passeig de Gràcia, però mai va deixar de sentir el compàs de la música dins seu. Se la veu plena de joia quan parla de la Marisol, les Rocíos —la Durcal i la Jurado— i les cantants dels seixanta i setanta que li han fet de banda sonora.

—Quan vaig tenir els fills —la Marina, el Víctor i el David— vaig apuntar-los al conservatori perquè aprenguessin solfeig i un instrument. La gran va escollir el piano, el mitjà el violí i el petit el clarinet. Era el meu somni, però ells ho trobaven avorrit, i al final els vaig deixar fer la seva. Tenia clar que s'havien de dedicar al que més els agradava i no vaig interposar-me mai en el seu futur.

Em semblava que per nassos havia de maleir els seus pares —almenys, un cop l'any— per haver-li prohibit ser cantant. Altre cop em va sorprendre.

—Què he de retreure a les dues persones que més m'han estimat? Els temps han canviat molt i ara també sóc conscient que la farandula brillava molt però *no es oro todo lo que reluce* —parla d'ells agraïda, sense cap retret ni culpa per allò que ella hauria pogut ser i no va esdevenir mai—. Els pares em van estimar molt i jo els vaig estimar tant com vaig poder. La seva pèrdua és la que més he sentit. Els enyoro cada dia de la meva vida.

Créixer, fer-se gran, és un camí del qual ningú pot desviar-se. Ha de ser satisfactori mirar enrere i veure que en la major part de les sendes

que has emprès, t'has rodejat dels qui més t'estimes. Però també ha de produir una fiblada profunda de dolor separar-te'n, haver d'acceptar la pèrdua i comprendre la defunció a força de l'experiència.

A banda de la marxa dels pares, la Mercè ha enterrat la seva amiga de la infància quan tenia trenta anys, la Núria. I també ha hagut d'enfrontar-se i lluitar contra la mort en un combat cara a cara. Als 47, després d'un mes rodant pels hospitals i sent el conillet d'índies de desenes de proves mèdiques, li van diagnosticar esclerosi múltiple (EM).

—No sé si t'ho hauré explicat, segur que sí, perquè parlo molt i em repeteixo com la sopa d'all —és la seva frase preferida per començar una història interessant—, però tinc esclerosi múltiple.

L'EM és una malaltia crònica del sistema nerviós central que produeix símptomes com ara el cansament, el dolor a les articulacions, la falta d'equilibri o les dificultats per parlar, entre molts altres. És una afecció capritxosa de la qual no se'n coneixen els motius i que varia molt d'una persona a l'altra. Cada cas és diferent i, per aquest motiu, hi ha pocs pronòstics fiables. La situació de la Mercè impacta, perquè tot i portar gairebé mitja vida convivint amb l'esclerosi, manté la mobilitat de la part superior del tronc. I continua sent la manetes que confeccionava vestits a passeig de Gràcia. Aquesta primavera, amb el record de l'últim hivern fred, ha començat a fer una bufanda de llana blanca i mostassa per a la seva filla.

El primer cop que ho vaig escoltar se'm va quedar la cara de moniato. "I com pot ser que estigui tan feliç?", vaig dir-me. A vegades, subestimem la força de voluntat dels altres perquè ens sembla impossible

tenir-la nosaltres. La Mercè té força i té voluntat per donar i per vendre. No es va rendir el dia que li van donar els resultats de les proves i no ho ha fet al llarg d'aquests trenta anys.

Fins que va entrar a viure a la residència, visitava l'hospital de dia cada setmana per seguir el tractament. Els estiraments li servien per reforçar els braços i les cames, i també practicava diferents exercicis per mantenir l'equilibri i la postura del tronc: ara aixecant-se i seient a la cadira, ara fent la gatzoneta. Gràcies a això, va descobrir la piscina.

—El millor esport és la piscina, perquè ho mous tot. Jo m'agafava a la taula i vinga a repicar de peus. No sabia dir-te si vaig arribar a aprendre a nedar, però en sortia tan contenta... Un dia tot això es va acabar i vaig haver de venir aquí.

—No ho diu gaire contenta. Li agrada viure aquí? —em vaig atrevir a preguntar aquella primera tarda d'abril. Plovia a bots i barrals i la ciutat estava coberta d'un gris plom horrible, que m'emboirava el cervell i m'impedia de pensar clar. Potser havia estat inoportú guiar la conversa cap a les escenes més difícils d'explicar per la seva intensitat i pel dolor que emmascaren. Les gotes gruixudes repicaven amb força contra la finestra de l'habitació, una cambra petita amb un bany igual de petit, una televisió i una taula de fusta de roure amb tres caps de medicaments i una flor de plàstic. Damunt el capçal del llit, hi penja un Crist a la seva creu i també algunes fotografies de familiars i amics. Els armaris blancs, encastats a la paret, estan decorats amb cinc o sis mòbils amb forma de peix i de cor, treballs manuals que ha fet juntament amb les dues voluntàries de quinze anys que li fan companyia cada setmana.

—No em parlis de vostè, ja saps que no m’agrada. M’he acostumat a la residència. El menjar és boníssim, i la Pilar té una energia... ai, si sabessis l’energia que té la Pilar! Ens fa anar a tots amunt i avall. És admirable la paciència i les ganes que té de fer-nos moure. Aquí he acabat fent amigues molt bones i les estimo moltíssim. Però quan va passar tot, vaig haver d’acceptar que havia de venir aquí. Què havia de fer, si no?

El dia 8 de febrer del 2016, la Mercè plegava la roba de l’estenedor. El seu marit, el mateix Manolo amb qui havia ballat aquella tarda de juny a la plaça Eivissa, se n’havia anat a treballar a la torneria i estava sola a casa, com tantes vegades abans. Ella s’havia ocupat de les feines de la llar des del naixement de la filla gran, i també s’havia preocupat d’ensenyar-los als tres nens a fer totes les feines —posar la rentadora, fregar el terra, planxar i cuinar— perquè se’n poguessin sortir sols. Havia perdut el compte de les vegades que havia tret les pinces de l’estenedor i havia plegat els llençols, les camises, els pantalons nets del greix i els mitjons amb moviments interioritzats i estudiats al mil·límetre.

—Vaig caure a terra. Les cames em van tremolar, vaig perdre tota la força i vaig caure. Pum —ho explica encorbant l’esquena, tirant els braços endavant per imitar aquella escena. Va ser la primera vegada i l’última, perquè quan el Manolo va arribar i em va veure estirada a terra, perquè jo sola encara no m’havia pogut aixecar, em va agafar i em va dir: *“Mercedes, esto no puede volver a pasar. Yo trabajo y no puedo dejarte sola pensando que en cualquier momento te puedes hacer daño. Tenemos que buscar una solución”*. Vam decidir que la millor opció era una residència.

Va marxar de la llar familiar d'Horta, on havia passat tota la vida de casada, on havia vist créixer els seus fills i hi havia corregut rere els seus nets. Va abandonar el pati amb testos farcits de flors on tantes hores s'havia passat trasplantant i veient florir poncelles, narcisos i tulipes. On havia cosit estrips als pantalons de les criatures i havia teixit jerseis per al seu home. Sense tenir temps d'incloure-hi tots els records, va carregar la bossa amb l'imprescindible per instal·lar-se al cap de dos dies al Desert de Sarrià.

El geriàtric va ser la primera i l'única batalla que la malaltia guanyava, perquè, fins llavors, la Mercè havia après a conviure-hi sense canviar gaires coses del seu dia a dia. Deixar enrere la família no va ser gens fàcil. Ara, el Manolo la visita cada setmana. De tant en tant, la Marina i el Víctor apareixen per portar-li tot el que necessita —una parca per a la tardor, les arracades de la mare que es vol posar per anar a dinar amb les amigues— o per pagar-li el servei de la perruqueria situada al soterrani. El David, que ha viscut a Austràlia durant uns anys i que aviat marxarà amb la seva dona i la seva filla a l'Amèrica del Sud, la ve a veure quan pot. Però en aquell moment havia d'enfrontar-se a la vida en un lloc nou, desconegut i trist. Havia d'aprendre a viure amb persones que, en la seva majoria, estan malaltes com ella i que, també com ella, lluiten per allargar l'existència malgrat la incertesa del que vindrà. En creuar la porta elèctrica de ferro vermell que flanqueja l'edifici, havia d'acceptar per sobre de tot que necessitava ajuda, que ja no podia valdre's per ella mateixa com havia fet sempre.

El primer dia va ser complicat d'assimilar. Un noi que desconeixia per complet va entrar a la seva habitació gairebé buida i va oferir-se a ajudar-la a canviar-se. No s'hi podia negar malgrat tenir la gola

seca i dur el plor per dins. El jove de la bata blava va descordar-li cada botó de la camisa, li va treure els pantalons i tota la roba que duia a sobre fins a deixar-la nua. Després, la va posar sota la dutxa, la va netejar i la va acompanyar al llit com si fos un nen petit que espera el petó dels pares. Sola, abandonada en la foscor d'una nit tenebra, va maleir la malaltia i la injustícia del pas del temps. Però només es va deixar inundar per aquests sentiments la primera nit. L'endemà, es va prometre que se'n sortiria, que assimilaria aquella situació nova i incòmoda a parts iguals i emergiria més forta que mai.

És potser quan la vida t'encartona i t'obliga a veure-la des de l'alçada d'una cadira de rodes que un s'arrisca a ser feliç. Els retrets que un dia van ennuvol·lar-te comencen a desfer-se i donen pas a la calma espiritual. “És culpa del mirall que, ple de pols i esquinçat pel pas del temps, projecta la meua imatge envellida?”, et deies. “És el meu cos cansat i dolgut que demana a crits un final? O és la meua febre d'una joventut passatgera qui m'esclavitza a veure el present sota un tel de boira? Arriba un dia en què acceptes veure't amb arrugues, la pell penjant i els ossos febles. Ho acceptes, ho valores perquè són les reminiscències de tot allò viscut, i ho afrontes perquè és l'única manera de viure el que vindrà amb serenor. I el pitjor que et pot passar llavors és que no ho facin els qui més t'estimes.”

La Mercè és una dona valenta, amb una ment molt forta que li ha impedit sempre estar malament. Davant les adversitats, li surt el seu nervi inquiet que li fa replantejar la situació en què es troba. “Puc canviar res del que m'ha passat?”, es diu. I quan la resposta és negativa, es proposa esprémer la conjuntura fins a treure'n tot el suc.

Els murs de la residència van més enllà de la façana de totxana i dels jardinets plens de flors de temporada que l'envolten. Són envans invisibles però amb una força innegable que t'obliga a aprendre a batzegades. Aprendre a estimar i a saber-se estimat des de la distància, amb l'impediment de la llibertat que et confia la salut. Aprendre també a confiar en el teu camarada quan el vaixell de veles imponents és ara dos bots salvavides que intenten seguir el mateix rumb. Davant aquest repte, que té més d'emocional que de racional, la Mercè es recorda que sota cap condició podria deixar d'estimar el Manolo. I s'aferra al seu concepte d'amor, que és pur, generós i alliberador a parts iguals.

Sap que haurà de viure a la residència i que ja no podrà tornar mai més a la que va ser la seva llar, i això li ha permès de valorar les comoditats del geriàtric. Bon menjar, la vitalitat de la Pilar a l'hora de preparar les activitats, les visites del seu marit i dels seus fills i també les dels voluntaris, que ja són gairebé de la família. Però a banda de gaudir d'un entorn que l'estima i la cuida, la Merceditas sap que ha de treballar diàriament perquè la seva salut no empitjori. Continua fent exercicis per millorar la seva mobilitat i ha trobat remeis per a les pèrdues de memòria que tanta ràbia li produeixen.

Quan el sol cau i la foscor buida les estances de vida, els pensaments s'ocupen d'omplir els espais amb una remor feixuga, d'idil·lis passats i de projectes futurs. La Mercè ha aconseguit deslliurar-se de les nits en vetlla practicant la memòria: relata en veu alta escenes del dia, projecta en la seva ment cares de persones i lluita per recordar-ne el nom exacte, dibuixa mapes on col·loca les ciutats que ha visitat acompanyada del seu home o dels seus pares en moments que semblen d'una altra vida.

Rememorar l'ajuda que el passat no es converteixi en una columna de fum que s'enlaira cel amunt fins a desaparèixer en l'infinit. I li permet de complir un dels seus somnis, el d'escriure la seva història. Amb la Lali, una voluntària que l'acompanya cada dimarts a l'aula d'ordinadors, tecleja la seva vida en forma de relat. L'ha titulat *Mi vida sigue*, i està farcit de dates, noms i llocs que l'han marcada.

Allà arriba a descriure les complicacions que va patir la seva mare durant el part; el record que té de Doña Carmen, la seva primera professora de l'escola; el nom dels veïns que ocupaven el pis de dalt de la casa de la Sagrera, on va viure amb els seus pares. També narra on, quan i amb qui va fer la primera comunió, el dia en què en Manolo va marxar a fer el servei militar a Girona, els quilograms que va pesar la seva primera filla Marina, i un sens fi de detalls que ajuden a teixir el passat de la Mercè.

Els records són el seu motor vital i la fe s'ha convertit en l'insotable combustible que l'empeny a viure com si cada dia fos l'últim. Ha après a no esperar de res ni de ningú i ha transformat el present en un regal. Una capsa embolicada amb paper seda de colors que cada matí obre amb agraïment i incertesa pel que vindrà. Ja no té por, ni tan sols a la mort, que sap que la pot atrapar en qualsevol moment.

La religió és el pilar que fonamenta aquesta nova actitud i és també on aboca les seves preocupacions, els seus desitjos i els seus anhels. Des de petita, la fe l'ha acompanyat en el viatge, però és amb la velleïtat que tot aquest aprenentatge ha pres sentit. La creu de Crist resta inamovible al capçal del llit i protegeix el xiuxiueig de les seves pregaries d'abans d'anar a dormir. Però malgrat les seves arrelades con-

viccions, és una dona de ment oberta que accepta els canvis i tolera el nou fer de la joventut. “Que cadascú pensi el que vulgui pensar, vesteixi com vulgui vestir, i visqui la vida com vulgui. Ho respectaré sempre que em respectin a mi”. Sempre que la respectin a ella i que apreciïn els seus.

—Sóc Lleó —em diu.

—Jo també —li responc ràpidament.

—Què t’he de dir, doncs? —somriu un instant tot ensenyant la dentadura postissa i continua exposant els seus pensaments més místics—. Ja saps com som. Deixem fer i deixem viure fins al dia que algú ens toca els nostres. Llavors m’enfado i t’asseguro que no em voldries veure mai enfadada, perquè trec foc pels queixals.

Ens hem assegut en un banc del jardí, sota la teulada que ens protegeix dels primers sols de primavera. Cada cinc minuts, un resident amb bastó rodeja l’edifici i ens saluda amb un cop de mà com si fos la primera vegada que ens veu.

—T’han fallat? —li pregunto.

Sospira.

—Sempre hi haurà algú disposat a fer-te mal, recorda-ho. M’han fallat i el remei infal·lible per al mal és allunyar-te com més aviat millor de les persones dolentes.

Durant uns segons només sentim la remor de les fulles i el piular d’un pardal.

—O potser —continua— no són dolentes en general, però ho són per a tu i ja és suficient perquè les deixis marxar.

—És complicat fer-ho, senyora Mercè —m’atreveixo a dir en veu baixa.

—Adonar-se’n encara ho és més —m’espetega.

No deixarem mai d’aprendre. Amb l’edat ens fem savis, que diuen.

Però fins a l'últim instant estem destinats a adquirir coneixements i, fins i tot, m'explica ella, continuem tenint el dret a caure en la mateixa pedra, a relliscar en el revolt de sempre. També tenim dret a refer-nos-en, encara que a vegades ho oblidem.

Tothom té la seva història. I en la història de la Mercè hi ha amor, renúncia, resignació i superació. Hi ha persones que han passat de puntetes pel relat i d'altres que s'han esforçat a deixar-hi petjada. Hi ha l'esclerosi, el pis de la Sagrera, el ball de festa major a la plaça Eivissa i les trenes de la Marina volant al vent. La residència Desert de Sarrià, l'arribada del primer net i la música. Escrit en negreta i majúscula, la música presideix la seva existència. La Marisol i les Rocíos entonaran sempre la banda sonora de la Merceditas, que, malgrat que el temps passa, continua ballant amb el moviment que li queda i cantant a mitja veu aquell famós "*Tengo el corazón contento, el corazón contento, lleno de alegría...*".

Agradecimientos

Desde ASTE BCN con estas líneas nos gustaría dar las gracias a todos aquellos que han hecho posible este proyecto. Carlos Ruiz, profesor de ética en la Facultat de Comunicació de la Universitat Ramon Llull por escuchar nuestra idea, implicarse y ayudarnos a hacerla realidad. A la residencia Institut del Desert de Sarrià por facilitarnos el contacto con los residentes y el espacio para la relación, a los cuatro estudiantes de periodismo por su implicación, entusiasmo y buen hacer, a los cuatro residentes por su disponibilidad y su aperturismo, a Creaciones Editoriales por su excelente trabajo y su colaboración incondicional con la asociación, a Montse Bernat y Mercedes Milá por su ayuda en la difusión del libro, a la Obra Social "la Caixa" por creer en el proyecto y ayudarnos en la financiación de la publicación del libro.

Este libro se acabó de imprimir en Barcelona
en octubre de 2018.

Desitjar superar allò que es desitja. Potser és per això que en ella és evident que les cames tenen edat, però l'esperança, la il·lusió i la lluita no.

Porque por más pequeño, insólito e imperceptible que sea el detalle que la vida nos anteponga, el ser humano es un infinito cajón de momentos, personas y lugares.

Veritablement, ella ens ha donat una lliçó a tothom mostrant-nos que encara que estiguis limitat físicament, t'has de marcar objectius i viure el moment...

És potser quan la vida t'encartona i t'obliga a veure-la des de l'alçada d'una cadira de rodes que un s'arrisca a ser feliç.

ASTE BCN

Voluntariado Universitario